

VANGLATEENISTUS

Teine, muudetud trükk

KAIRE LANG

Käesoleva õppevahendi 2., muudetud trükk, on mõeldud õppeaine “Vanglateenistusõigus” õpetamiseks Sisekaitseakadeemia korrektsiooni eriala üliõpilastele, kuid on kasutatav ka teistes vanglaametnikke ettevalmistavates õppeasutustes ning abiks praktiseerivatele vanglaametnikele.

SISUKORD

1. VANGLATEENISTUSE SÜSTEEMI KONTSEPTUAALSED ALUSED	4
1.1. Avaliku teenistuse süsteemid	4
1.2. Karjäärisüsteemi rakendusala	4
1.3. Vanglateenistuse õiguse asukoht avaliku õiguse süsteemis	4
1.4. Vanglateenistus kui karjäärisüsteemil põhinev avaliku teenistuse alaliik	5
2. VANGLAAMETNIKUKANDIDAAT.....	5
2.1. Vanglaametnikukandidaadi staatus	6
2.2. Ettevalmistusteenistuse sisu	6
2.3. Teoreetiline väljaõpe	6
2.4. Praktiline väljaõpe.....	7
Vanglaametnikukandidaadi olulisemad sotsiaalsed tagatised.....	7
3. VANGLATEENISTUSE RAKENDUSALA.....	7
3.1. Vanglaametniku mõiste	7
3.2. Vanglaametniku ja vanglas töötava muu riigiteenistuja eristamise alused.....	8
3.3. Sotsiaaltöötaja seisund vanglas.....	8
3.4. Ametiastmed.....	9
3.5. Ametiastmetele vastavad ametikohad	9
4. VANGLAAMETNIKU AMETISSE NIMETAMINE	10
4.1. Ametisse nimetamise üldised tingimused.....	10
4.1.1. ATS-st tulenevad nõuded:.....	10
4.1.2. Kaitseväeteenistuse kohustuslikkus	11
4.1.3. Ettevalmistusteenistuse kohustuslikkus	11
4.2. Ametisse nimetamise keeld	12
4.3. Ametisse nimetamise eritingimused.....	13
4.4. Teenistusse võtmine	14
4.4.1. Ametisse nimetamine	14
4.4.2. Ametisse nimetamise pädevus	14
4.4.3. Teenistusse võtmise tähtaeg.....	14
4.4.4. Ametiastme omistamine	14
4.4.5. Katseaeg.....	14
4.4.6. Teenistusse astumiseks vajalikud dokumendid.....	15
4.4.7. Ametisse nimetamise tühistamine	15
4.4.8. Ametivanne	15
4.5. Ametisse nimetamise võimalused.....	16
5. EDUTAMINE. ÜLEVIIMINE	17
5.1. Edutamine	17
5.2. Üleviimine	18

6. KONKURSS VABA AMETIKOHA TÄITMISEKS. ATESTEERIMINE	21
6.1. Konkursi korraldamise juhud.....	21
6.2. Vaba ametikoha täitmine konkursita	21
6.3. Avalik konkurss.....	22
6.3.1. Konkursi väljakuulutamise	22
6.3.2. Konkursil osalemise tingimused.....	23
6.3.3. Saabunud dokumentide menetlemine	23
6.3.4. Konkursil osalejate hindamine	23
6.3.5. Korraldav koosolek.....	23
6.3.6. Komisjoni koosolekul osalevad isikud	23
6.3.7. Konkursil osaleva isiku õigused.....	23
6.3.8. Hindamisvooru mitteamumine	23
6.3.9. Komisjoni otsused.....	23
6.3.10. Otsuse teatavakstegemine	23
6.3.11. Ametisse nimetamine või sellest keeldumine	23
6.4. Teenistusesisene konkurss.....	23
6.5. Vanglaametniku korraline atesteerimine	24
7. VANGLAAMETNIKU TEENISTUSKOHUSTUSED.....	24
7.1. Üldist.....	24
7.2. Vaikimiskohustus	25
7.3. Teatamiskohustus	25
7.4. Vormiriietuse kandmise kohustus	26
7.5. Keeld osaleda teenistusalastes surveaktsioonides	26
7.6. Töötamine teise tööandja juures.....	26
7.7. Kuni 24 tunnise vahetus.....	26
7.8. Kohustus töötada puhkepäevadel ja riigipühadel ning teha ületunnitööd	26
7.9. Kohustus tulla puhkusele tagasi.....	26
7.10. Valveaeg.....	27
8. VANGLAAMETNIKU SOTSIAALSSED TAGATISED.....	27
8.1. VS-st ja ATS-st tulenevad sotsiaalsed tagatised	27
8.2. Töö tasustamine.....	28
8.3. Sotsiaalsed tagatised üleviimisel.....	30
8.3.1. Nõusolekuta üleviimine	30
8.3.2. Üleviimine muule riigiteenistuse ametikohale	30
8.3.3. Üleviimine madalamal ametiastmele kuuluvale ametikohale	30
8.3.4. Teise paikkonda üleviimine	30
8.4. Töö- ja puhkeaeg.....	30
8.5. Töötamine puhkepäevadel ja riiklikel pühadel	30
8.6. Ületunnitöö.....	31
8.7. Valveaeg.....	31
8.8. Puhkus	31
8.9. Pension	31
8.10. Toetus tervisekahju või hukkumise korral.....	32
8.11. Varalise kahju hüvitamine	33
8.12. Terviseuuringud.....	33
8.13. Vormiriietus	34
9. VANGLAAMETNIKU AMETIST VABASTAMINE.....	34
10. VANGLAAMETNIKU ERGUTAMINE JA TEENISTUSDISTSIPLIIN.....	36
10.1. Ergutamine	36
10.2. Distiplinaarvastutus	37
Õigusaktide nimetuste lühendid	38

1. VANGLATEENISTUSE SÜSTEEMI KONTSEPTUAALSED ALUSED

1.1. Avaliku teenistuse süsteemid

Avalikku teenistust võib üldiselt määratleda kui isikute poolt avalike ülesannete täitmist riigi või mõne muu halduse kandja (*nt kohaliku omavalitsuse*) teenistuses.

Mitmetes Euroopa riikides lähtutakse avaliku teenistuse määratlemisel **funktsionaalsest liigitusest**, st avalikuks teenistuseks loetakse vaid teatud, ainult riigile omaste, ülesannete täitmist. Siia loetellu kuuluvad sellised funktsioonid nagu *avaliku korra tagamine, riigikaitse, välissuhted, sunni rakendamine jne*. Seega võime liigitada isikute kinnipidamise otsuste täitmist (mis ongi vangla peamiseks ülesandeks) riigi põhifunktsioonide hulka ja lugeda selle teostamist avalikuks teenistuseks. Eestis lähtutakse küll **institutsioonilisest liigitusest** (vt ATS § 1 lg 1), mille kohaselt loetakse riigi või kohaliku omavalitsuse asutuseks riigi või kohaliku omavalitsuse eelarvest finantseeritavaid asutusi, mille põhifunktsiooniks on avaliku võimu teostamine. Ametiasutuste loetelu on ATS-s antud. Teenistus vanglas loetakse kahtlusteta avaliku teenistuse hulka (ATS § 2 lg 2 p 5 ja VS § 105 lg 1). Selline arusaam võib siiski peagi muutuda seoses uue **eravangla** ideega.

Põhjalikumalt on üldise avaliku teenistuse olemust käsitletud avaliku teenistuse ja tööõiguse üldosa kursuses.

Avaliku teenistuse korralduses saab traditsiooniliselt eristada kaht erinevat mudelit:

- 1) positsioonisüsteemi (ametikoahasüsteemi);
 - 2) karjäärisüsteemi.
- 1) **Positsioonisüsteemi** peamiseks tunnusteks on suhtumine, et riik ei võta endale ametnike koolituse koormat, teenistusse võetakse isikud, kes on enam-vähem sobiliku kvalifikatsiooni omandanud ja avaldanud soovi tulla riigitööle, isik võetakse konkreetsele ametikohale ja tasustamine toimub individualiseeritult (st mitte seadusega paika pandud üldistel alustel).
 - 2) **Karjäärisüsteemi** iseloomustatakse kui mudelit, milles on tugevalt väljendunud riigi huvi endale ametnikke koolitada, sealjuures ei nimetata ametnikku ühele konkreetsele ametikohale, ta nimetatakse teatud teenistusrühma ning tasustamine toimub üldistel alustel.

1.2. Karjäärisüsteemi rakendusala

Avalikus teenistuses Eestis kasutatakse mõlema süsteemi elemente, tegemist on segasüsteemiga. Üldine avalik teenistus sarnaneb siiski positsioonisüsteemi mudeliga, millesse on pigitud karjäärisüsteemi elemente. Uuem, aastast 2001 rakendatav, suund näeb ette üleminekut enam paindlikumale palgasüsteemile – tulemuspalga kasutuselevõttu. Selline muudatus peaks tagama ametniku suurema motiveerituse ning seeläbi tema töö kvaliteedi paranemise.

Siiski eksisteerib avaliku teenistuse alaliike, mille osas ei saa rakendada positsioonisüsteemi ja igapäevaste suhtes eraldi tulemuspalga maksmist. Tegemist on teenistustega, mille puhul palk ei saa kindlasti sõltuda peamiselt tulemustest ning keda ei ole võimalik ametisse nimetada ilma vastava ettevalmistusteenistusega.

Selliste alaliikide suhtes on vastu võetud otsus kasutada karjäärisüsteemi. Näiteks võib Eestis nimetada *kohtunikke, prokuröre, politseiametnikke, kaitseväelasi ja ka vanglaametnikke*.

1.3. Vanglateenistuse õiguse asukoht avaliku õiguse süsteemis

Vanglateenistus moodustab avaliku teenistuse eriliigi. Vanglateenistust reguleerib VS. Samas tuleb vanglateenistuse osas vaadata ka üldise avaliku teenistuse kohta käivaid sätteid ATS-st. Ka vanglateenistuse puhul tuleb arvesse võtta ühte õigusloome olulisemaid põhimõtteid – kui omavahel on vastuolus üldseadus ja eriseadus, siis rakendatakse eriseadust. Nii laieneb ATS § 12 lg 3 p 6 kohaselt ATS vanglaametnikele niivõrd, kui võrd põhiseaduse või eriseadustega ei ole kehtestatud teisiti. VS-i tulebki siin vaadelda vastava eriseadusena, siin võib eriseaduse näitena ära tuua veel ka *nt “Väljateenitud aastate pensionide seaduse”*.

Seega tuleneb vanglateenistuse õiguslik regulatsioon esmalt VS-st kui eriseadusest ning osas, mida VS (otseselt) ei reguleeri, kuid ATS-i regulatsiooni vastavas osas ka ei välista, ATS-st. Samamoodi tuleb suhtuda VS ja ATS alusel välja antud madalamatesse aktidesse, kuigi siin võib tekkida konflikt õigusaktide hierarhia osas (*nt atesteerimisega seonduv regulatsioon*).

Vanglateenistus on üles ehitatud rängele karjäärisüsteemile. Selle eesmärgiks on vanglaametnike teenistusrühma moodustamine sarnaseid funktsioone täitvate, ühesuguse ettevalmistuse saanud ametnike suletud ja hierarhilise süsteemina, mis peaks olema oluliseks tagatiseks stabiilse ja kompetentse teenistuse rajamisel. Seega peaks ühe tasandi vanglaametnikud olema samal tasemel – nii teadmiste ja oskuste, kui töö sisu poolest.

1.4. Vanglateenistus kui karjäärisüsteemil põhinev avaliku teenistuse alaliik

Järgnevalt on ära toodud võrdlus karjäärisüsteemi klassikaliste elementide ning vanglateenistuse ja üldise avaliku teenistuse vahel:

Karjäärisüsteemi tunnus	VS	ATS
1. Ametnikku ei nimetata konkreetsele ametikohale, ta võetakse teatud teenistusrühma, ühe rühma ametnikel on ühesugune õiguslik seisund ja ühesugused haridusnõuded. Ametnikku võidakse määrata oma grupi sees erinevatele ametikohtadele.	+ osaliselt, vt VS § 112	-
2. Ametnik võetakse teenistusse lähtuvalt sellest, kuidas ta on võimeline täitma konkreetse ametnike põhigrupi teenistusülesandeid.	+ VS § 122 lg 3	-
3. Ettevalmistusteenistuse ja ametnikueksami kohustuslikkus.	+ VS § 113 lg 1 ja § 117 lg 6	-
4. Ametisse nimetamine eluaegselt.	-	-
5. Vabad ametikohad täidetakse konkursi korras. Teenistust alustatakse madalaimalt astmelt.	+ osaliselt VS § 127 lg 3 ja § 113 lg 2	+ osaliselt
6. Ametisse nimetamine haldusaktiga, õigusi ja kohustusi ei määrata püsivalt.	+ ATS § 24	+
7. Koondamise ja teenistusest vabastamise keeld, va erandjuhud. Reservi kasutamine või muu ametikoha leidmine.	+ VS § 128 ja 155	+
8. Ametniku õiguslik seisund ei ole ühesugune, see muutub tulenevalt teenistusstaazist ja võimekusest.	+ VS § 112 ja 126	+

2. VANGLAAMETNIKUKANDIDAAT

Vanglaametniku ettevalmistusteenistuse läbiviimist reguleerib VS, siin muud seadused kohaldamisele ei tule, va juhul, kui VS-s pole otsesõnaliselt sätestatud teisiti (vt nt VS § 116 lõiked 1 ja 5). Ettevalmistusteenistuse kuulumist VS reguleerimisalasse põhjustavad järgmised asjaolud:

- vanglateenistuse ladusa funktsioneerimise seisukohalt on oluline ametisse nimetatavate isikute väljaõpe;
- ettevalmistusteenistuse läbimine on seadusega sätitud vanglaametniku ametissenimetamise kohustuslikuks eelduseks.

Vanglaametnike väljaõppe nimetamine ettevalmistusteenistuseks on põhjendatud sellega, et see protsess allub otseselt avaliku teenistuse normistikule ning selle protsessi korraldamine on otsesemalt, kui muu õppetegevus seatud riigi järelevalve alla. Valmistatakse ju ette jõustruktuuride töötajaid, kellel tulenevalt nende teenistuse iseloomust peab riigiga olema usaldussuhe. Seetõttu on see riigi poolt enam reguleeritud kui haridusasutuste töö muud valdkonnad.

2.1. Vanglaametnikukandidaadi staatus

Vanglaametnikukandidaat on vanglaametniku ettevalmistusteenistuses olev isik (VS § 115 lg 3). Selgelt tuleb eristada ettevalmistusteenistust ja vanglateenistust. Ettevalmistusteenistus on VS § 113 lg 1 kohaselt kohustuslikuks tingimuseks vanglaametniku ametisse nimetamisel.

Vanglaametniku ettevalmistusteenistusse hakati isikuid esmakordselt võtma alates 2001. aasta sügisest. Igaihele on selge, et kohe ei ole võimalik komplekteerida vabu vanglateenistuse ametikohti vaid ettevalmistusteenistuse läbinud isikutega. Seetõttu on VS § 169 lõikes 1 ette nähtud, et kuni **2007. aasta 1. juulini** võib vanglaametnikuks nimetada ka isiku, kes ei ole küll läbinud ettevalmistusteenistust, kuid on täitnud kaitseväekohustuse ja vastab riigiametnikule esitatavatele üldistele nõuetele.

VS kehtivas redaktsioonis ei ole arvestatud võimalusega läbida ettevalmistusteenistus **kaugõppe** vormis, st ei ole sätestatud, kas kaugõppija on vanglaametnik või vanglaametnikukandidaat. VS muutmise ettevalmistamisel on plaanis kaugõppija staatus määratleda.

2.2. Ettevalmistusteenistuse sisu

Ettevalmistusteenistus jaguneb (VS § 115):

- **teoreetiliseks väljaõppeks** – toimub õppeasutuses (Sisekaitseakadeemia, Tallinna Pedagoogiline Seminar);
- **praktiliseks väljaõppeks** – toimub vanglas.

Ettevalmistusteenistuse läbinud isikuga võrdsustatakse kõik enne VS jõustumist Sisekaitseakadeemias või mõnes muus õppeasutuses vanglaametniku eriala omandanud isikud (VS § 168 ja VTM § 28).

Ettevalmistusteenistuses oleva kandidaadi õiguslik seisund erineb sõltuvalt sellest, kas ta viibib õppeasutuses teoreetilisel väljaõppel või vanglas praktikal.

2.3. Teoreetiline väljaõpe

Teoreetilisele väljaõppele ei laiene ATS ega vanglateenistuse normid. Siiski on ka teoreetilise väljaõppe ajal isikul teatud avalikule teenistusele iseloomulikud soodustused (VS § 116 lg 1):

- ettevalmistusteenistuses viibitud aeg loetakse avaliku teenistuse staaži hulka;
- kui ettevalmistusteenistusse astuv isik on võtnud õppelaenu, kuulub ka ettevalmistusteenistuses viibitud aeg selle hulka, mille vältel kustutatakse tema võlgnevust.

Teoreetilise väljaõppe ajal on kandidaadil ka vormirietuse saamise õigus ja selle kandmise kohustus. Vanglaametnikukandidaadi eraldusmärgiks on õlakul või pagunil täht K.

Nii teoreetilise kui praktilise väljaõppe ajal makstakse vanglaametnikukandidaadile stipendiumit Vabariigi Valitsuse poolt määratud ulatuses. (VS § 117) Stipendiumit makstakse lähtuvalt kursusest ning õppetöö tulemustest. Stipendium peab suutma ära katta kandidaadi peamised vajadused nagu majutus ja toitlustus. Riik pakub neid teenuseid kandidaadile soodsa tasu eest.

Vanglaametnikukandidaadil on õigus keelduda stipendiumist, et edaspidi vältida kulutuste hüvitamist. Isik on kohustatud tema väljaõppele tehtud kulutused hüvitama kui (VS § 118):

- ta katkestas mõjuva põhjuseta ettevalmistusteenistuse;
- arvati ettevalmistusteenistusest välja ebarahuldava õppeedukuse tõttu;
- arvati ettevalmistusteenistusest välja distsiplinaarsüüteo tõttu;
- ei asunud ettevalmistusteenistuse lõpetamisest kolme kuu jooksul vanglateenistusse, välja arvatud juhul, kui temale ei pakutud tema kvalifikatsioonile vastavat ametikohta;
- vabastati vanglateenistusest oma algatusel mõjuva põhjuseta;
- vabastati vanglateenistusest süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisel;
- vabastati vanglateenistusest distsiplinaarsüüteo eest.

Väljaõpe peab olema korraldatud nii, et vanglaametnikukandidaadil on õppetööst vabu päevi aastas vähemalt 35 (VS § 117).

2.4. Praktiline väljaõpe

Vanglaametniku ettevalmistusteenistusse võetav isik peab praktilise väljaõppe ajal vastama vanglaametnikule esitatavatele nõuetele (ATS § 14 ja VS § 113 ja 114 ning § 116 lg 4). Loomulikult jääb välja nõue ettevalmistusteenistuse läbimisest. Erandid on tehtud ka vanuse nõude osas, mis tähendab, et ettevalmistusteenistusse võib võtta ka noorema kui 18-aastase isiku. Samuti ei pea ta olema läbinud kaitseväeteenistust.

Praktilises väljaõppes viibiv isik töötab vanglas. Et kandidaadi täidetavad funktsioonid on sarnased vanglaametniku ülesannetega ning avaliku võimu teostamine isikute suhtes on tema töö põhisisuks, on praktilisel viibiva isiku õiguslik seisund samastatud avaliku teenistujaga. Rakendamisele kuulub avalikus teenistuses tuntud koosseisuvälise teenistuja instituut. Kandidaat nimetatakse ametisse koosseisuvälise teenistujana (VS § 116). See vastab oma olemuselt praktikandi suhtele vangla administratsiooniga. Hõlmab määratud ajaks ametisse nimetamist ja töö tegemist väljaspool asutuse koosseisu ettenähtud ametikohal (ATS § 8).

Praktilisel väljaõppel olevale vanglaametnikukandidaadile laienevad kõik vanglaametniku kohustused (*vt vormiriietuse kandmise kohustus, ametisaladuse hoidmise kohustus, teatamiskohustus*) aga ka sotsiaalsed tagatised, va palk (*vt õigus tasuta vormiriietusele, õigus tasuta terviseuuringutele, õigus saada toetust tervisekahju tekkimise korral*).

Nagu juba eelnevalt välja toodud, ei maksta talle praktika aja eest palka, vaid stipendiumit. Palga maksmine ei ole kohane, kuna praktikant on vanglas siiski õppimas ja ei anna täielikku tööpanust. Ka praktika ajaks säilitatakse vanglaametnikukandidaadile stipendium. See tagab vanglaametnikukandidaadile ühtse elatus-taseme kogu väljaõppe vältel.

Samas kohaldatakse tema suhtes ka ATS-i sätteid järgmistes küsimustes:

- teenustuslähetusse (nii sise- kui välislähetusse) saatmine ja selle kulude hüvitamine (ATS §-d 40 ja 43);
- õppelaenu kustutamine (ATS § 53);
- võimalus tööandja eluruumile (ATS § 55);
- suur osa avaliku teenistuja teenistuskohustustest (ATS § 59 – 65, 67, 68 ja 73).

Vanglaametnikukandidaadi olulisemad sotsiaalsed tagatised

Õigus	Teoreetilises väljaõppes	Praktilises väljaõppes
1. Tasustamine	Stipendium (VS § 117)	Stipendium (VS § 117)
2. Vormiriietus (õigus + kandmise kohustus)	VS § 116 lg 2 (VS § 134 + § 147)	VS § 116 lg 5 (VS § 134 + § 147)
3. Terviseuuringud (õigus + läbimise kohustus)	-	VS § 116 lg 5 ja § 146 + Töötervishoiu ja tööohutuse seadus
4. Varalise kahju hüvitamine	-	VS § 116 lg 5 ja VS § 143
5. Toetused ja hüvitised hukku- mise ja tervisekahju korral	-	VS § 116 lg 5 ja VS § 142

3. VANGLATEENISTUSE RAKENDUSALA

3.1. Vanglaametniku mõiste

Kuni VS jõustumiseni loeti vanglaametnikeks kõik vanglas töötavad riigiametnikud. 1. detsembril 2000. a jõustunud VS järgi on vanglaametnike ringi oluliselt kitsendatud. Vanglas töötavad ametnikud jaotuvad VS kohaselt kaheks:

- 1) vanglaametnikud,
- 2) muud riigiametnikud.

VS kehtib vaid vanglaametnike kohta, muude riigiametnike teenistusele kohaldatakse puhtalt ATS-i, arvestades loomulikult muid eriseadusi (nt palgaseadus, töö- ja puhkeaja seadus, töökaitse ja tööohutuse seadus).

VS § 111 defineerib vanglaametnikku kui **vanglateenistuses olevat ametnikku**.

Vanglateenistuse mõiste tuleneb VS §-st 110 – vanglateenistus on teenistus vangla koosseisulisel ametikohal, mille ülesandeks on:

- kinnipeetava (*arestialuse*) ja vahistatu kinnipidamine ning järelevalve;
 - julgeoleku tagamine vanglas;
 - eeluurimise teostamine vanglas toimepandud kuritegudes;
 - sellealase tegevuse juhtimine;
- +
- ettevalmistusteenistust läbiviiva õppeasutuse korrektsioonialast haridust andva struktuuriüksuse juht ja korrektsiooni erialaõppejõud (vanglaametniku ettevalmistust läbiviivateks õppeasutusteks on *Sisekaitseakadeemia ja Tallinna Pedagoogiline Seminar*).

3.2. Vanglaametniku ja vanglas töötava muu riigiteenistuja eristamise alused

Vanglaametniku mõiste määratlemisel tuleb seega lähtuda sellest:

- **mida näevad ette ametikohal täidetavad ülesanded** – seega kuuluvad vanglaametnike hulka isikud, kes täidavad VS § 110 sätestatud ülesandeid
- **kas ametikoht vajab erialast ettevalmistusteenistust** – ettevalmistuse põhisisuks on korrektsioonialane haridus, st vanglateenistuse rakendusalaske kuuluvad ametikohad, mille ülesanded haakuvad korrektsiooni kui erialaga

Vanglateenistuses ei ole muud vanglas töötavad spetsialistid, kelle ülesanded nõuavad teistsugust erialast ettevalmistust (*nt arstid, psühholoogid, jurist, sotsiaaltöötaja*).

Kui lahata seda küsimust elulähedasemalt, siis võib öelda, et vanglaametnikud on vanglas teenistuses olevad isikud, kelle ülesandeks on:

- sisevalve;
- välisvalve;
- julgeolek;
- arvestus.

VS § 165 näeb ette, et seaduse jõustumise hetkel vanglas teenivad ametnikud, kelle ametikoht vastab nimetatud kriteeriumitele, loetakse vanglaametnikuks (sh need, kelle teenistussuhe oli sellel hetkel peatunud). Seega loeti vanglaametnikuks kõik 1. detsembril 2000. a vanglas teenistuses olnud ametnikud, kes täitsid nimetatud funktsioone ja nendele ei kohaldata VS-st tulenevaid erilisi nõudeid (*nt ettevalmistusteenistuse läbimise nõue*).

3.3. Sotsiaaltöötaja seisund vanglas

Üldreegel on, et kõik isikud, kes ei täida VS § 110 nimetatud funktsioone, ei ole vanglaametnikud ja nende teenistust reguleerib vaid ATS.

Osaliselt teeb sellest erandi VS § 58, millega on laiendatud vanglaametnike sotsiaalsete tagatiste kehtivust ka vangla sotsiaaltöötajale ning VS § 116, millega neid laiendatakse vanglaametnikukandidaadile. Ettevalmistusteenistust on juba põhjalikult käsitletud.

Kuni 2003. aasta 1. aprillini laienesid vangla sotsiaaltöötajale kõik vanglaametniku sotsiaalsed tagatised, välja arvatud palk. Nimetatud kuupäevast jõustus aga seadusemuudatus, millega määrati konkreetsed sotsiaaltöötajale kohaldatavad tagatised. Nüüdsest laienevad sotsiaaltöötajale:

- § 142 – toetus ja kulude hüvitamine hukkimise või tervisekahju korral;
- § 143 – varalise kahju hüvitamine;
- § 146 – tasuta terviseuuringud.

Sotsiaaltöötajalt eeldatakse sotsiaaltöölalast või sotsiaalpedagoogilist haridust (VS § 58 lg 2). VS rakendussätetes on sellise nõude kehtivuse tähtaeg edasi lükatud. Vastavalt VS §-le 171 võib kuni 1. jaanuarini 2003. a sotsiaaltöötajana ametisse nimetada isiku, kellel on muu kõrgharidus.

3.4. Ametiastmed

Ametiastmed väljendavad vanglaametniku vertikaalset liikumist ametiredelil. Käesolevas teemas on toodud välja ametiastme peamised tunnused, mis on olulised sellest mõistest aru saamiseks. Ametiastet käsitletakse täpsemalt edutamise juures.

Ametiastme peamised tunnused:

- tegemist on vertikaalse liikumisega ametiredelil;
- aste sõltub kolmest tingimusest - ametniku kvalifikatsioonist, teenistustulemustest ja iseloomuomadustest;
- vanglateenistust alustatakse madalaimast astmest (VS § 113 lg 2), sellest teeb erandi VS § 169 lg 3, mis lubab jätta selle piirangu rakendamata kuni 1. juulini 2007. a;
- ametiastme suurenemisega suureneb vastutus ja palk ning muutub ametinimetus;
- vanglateenistuses on **5 astet** (vangla peainspektor, I klassi vanglainspektor, II klassi vanglainspektor, I klassi valvur ja II klassi valvur).

3.5. Ametiastmetele vastavad ametikohad

Ametiastmetele vastavad ametikohad on kehtestatud justiitsministri 20. novembri 2000. a määrusega nr 46 "Vanglaametniku ametiastmetele vastavad ametikohad" (RTL 2000, 121, 1892; 2003, 41, 592).

Vanglateenistuse selgitamisel tuleb alustada just sellest määrusest, kuna see on vajalik VS-i ja kõigi muude VS rakendusaktide mõistmiseks. Justiitsministrile on sellise määruse kehtestamise õiguse delegeerimisega antud suur volitus, kuna käeolev määrus täpsustab oluliselt VS-i (annab sisu VS sätetele, milles viidatakse konkreetsetele ametiastmetele) ning määrab tegelikult ka muude justiitsministri ja Vabariigi Valitsuse määruste sisu (enamuse vanglaametniku õigusi ja kohustusi lähtub samuti ametiastmest).

Ülalnimetatud määruse tähtsus väljendub veel selles, et selle alusel kehtestatakse kõigi vanglate koosseisud. Tegelikul võib öelda, et määrus on koosseisudega vastastikuselt sõltuvuses. Vanglate koosseisude kehtestamisel tulebki lähtuda sellest, et vanglas on kahte liiki ametnikke ja neisse märgitakse:

- 1) tavaliste riigiametnike osas – kas on tegemist kõrgemate, vanemate või nooremate riigiametnike põhigruppi kuuluva ametikohaga;
- 2) vanglaametnike osas – millisele astmele (5 astmest) kuuluva vanglaametnikuga tegemist on.

Ei tohi siiski unustada, et hoolimata vanglaametniku ametikoha kuuluvusest teatud astmesse tuleb arvestada ka kuulumist riigiametnike põhigruppidesse.

Ametikoha kuuluvusel konkreetsele astmele võetakse aluseks 2 tingimuste gruppi.

I Kas ametikohal teenimine vajab:

- erialast kõrgharidust – korrektsioonialast rakenduslikku kõrgharidust;
- lihtsamat erialast haridust – kutseõpe keskhariduse baasil.

II Teise olulise kriteeriumite grupina on aluseks võetud:

- juhtimisfunktsiooni olemasolu (on alluvaid või mitte);
- tööülesannete keerukus;
- vastutuse suurus.

Ametiastmetele vastavad ametikohad on:

1) Vangla peainspektor –

- loomulikult kuulub kõrgeimale astmele **vangla direktor**
- peaaegu sama oluline on **direktori asetäitja** ametikoht, olenemata talle alluvate osakondade ülesannetest
- **Sisekaitseakadeemia korrektsioonikolledži direktor ja erialaõppetooli juhataja**, nende vahel on nagu vangla direktoril ja asetäitjal

2) I klassi vanglainspektor –

- **osakonnajuhataja** – on tegemist isikuga, kelle töö nõuab kõrgharidust ning kellel on lisaks juhtimisfunktsioon;
- **talituse juhataja** – ametiastme valikul on lähtunud eelmises alapunktis nimetatud põhimõttest;

- **peaspetsialist** vangla koosseisus määratud kohal – puudub küll juhtimisfunktsioon, kui on arvestatud peaspetsialisti erilist staatust vanglas, tema tööülesannete keerukust ja vastutust;
- **Sisekaitseakadeemia korrektsioonikolledži erialaõppejõud;**
- vanglaametniku ettevalmistusteenistust läbiviiva muu asutuse korrektsioonialast haridust andva struktuuriüksuse juht ja korrektsiooni erialaõppejõud (*Tallinna Pedagoogilise Seminar*).

3) II klassi vanglainspektor –

- **inspektor** – tal puudub juhtimisfunktsioon, kuid see ametikoht vajab siiski erialast kõrgharidust;
- **spetsialist** vangla koosseisus määratud kohtadel – eelmises alapunktis nimetatud põhjusel.

4) I klassi valvur –

- **vanemvalvur ja vanemsaatja**, neil ametikohtadel puudub juhtimisfunktsioon ja piisab keskkariduse baasil omandatud erialasest haridusest.

5) II klassi valvur

- valvur ja saatja.

Nende kahe viimase (punktid 4 ja 5) astme vahel peaks vahet tegema lähtudes vastutuse suurusest ning ülesannete keerukusest.

Nooremispektori ametinimetuse kasutamisest on loobutud, kuna VS näeb inspektoritena (ametiastme nimetusena) siiski kõrgharidusega isikuid.

4. VANGLAAMETNIKU AMETISSE NIMETAMINE

4.1. Ametisse nimetamise üldised tingimused

Tööle võtmiseks “Töölepingu seaduse” alusel ei ole tööle võetavale isikule seadusega kuigi palju nõudeid esitatud. Sätestatud on peamiselt minimaalne vanusepiir ning teatud ametikohtadel ka täiendavad nõuded (*nt vastava dokumendi olemasolu*). Avalikus teenistuses on riigi poolt täpselt paika pandud tingimused, millele ametnik peab vastama. Vanglaametnikule esitatavad nõuded sisalduvad VS §-s 113.

§ 113. Vanglaametniku ametisse nimetamine

- (1) Vanglaametniku ametikohale võib ametisse nimetada avaliku teenistuse seaduse §-s 14 sätestatud nõuetele vastava isiku, kes on läbinud vanglaametniku ettevalmistusteenistuse ning täitnud ajateenistuse kohustuse.
- (3) Isiku, kellel on teadus- või magistrakraad või sellele vastav kvalifikatsioon või kes on vähemalt kaks aastat töötanud kohtuniku, prokuröri, vanema või kõrgema politsei-, piirivalve-, pääste- või vanglaametnikuna või Justiitsministeeriumi koosseisus kõrgemate ametnike põhigruppi kuuluval ametikohal, võib vanglaametniku ametikohale ametisse nimetada ka juhul, kui ta pole läbinud vanglaametniku ettevalmistusteenistust.
- (4) Isiku, kes on vähemalt kaks aastat töötanud noorema politsei-, piirivalve-, pääste- või vanglaametnikuna, võib käesoleva seaduse § 112 lõike 1 punktides 4-5 sätestatud ametiastmele vastavale ametikohale nimetada ka juhul, kui ta pole läbinud vanglaametniku ettevalmistusteenistust.

Seega tulenevad vanglaametnikule esitatavad nõuded kahest seadusest (VS ja ATS). Siin võib eristada 3 peamist nõuete gruppi, millele vanglateenistusse kandideeriv isik peab vastama.

4.1.1. ATS-st tulenevad nõuded:

- **vanus – 18 ja 21**

Kuni 2001 aastani võis riigiametnikuks saada ainult vähemalt 21-aastane isik. 2001. a jaanuaris jõustus ATS-i muudatus, mis näeb ette kaks võimalikku vanuse alampiiri. Üldiselt võib riigiametnikuks nimetada vähemalt 18-aastase isiku. Vanemametnikuks ja kõrgemaks ametnikuks ei või siiski nimetada alla 21 aastast isikut. Seda illustreerib alljärgnev tabel.

Põhigrupp	Vanus
Kõrgem ametnik	vähemalt 21
Vanemametnik	vähemalt 21
Nooremaametnik	vähemalt 18

Vanuse alampiiri ei rakendata ettevalmistusteenistuse praktilise väljaõppe läbimisele vanglas ja ettevalmistusteenistuse lõpetanud isiku ametisse nimetamisel (VS § 113 lg 5). Seega on teoreetiliselt võimalik saada vanglaametnikuks ka nooremalt.

- **haridus – vähemalt keskharidus**

Baashariduse osas jäeti nõuded muutmata, st igal vanglaametnikul peab olema vähemalt keskharidus. Hariduse nõudest võidi, arvestades tegelikku olukorda, kõrvale kalduda VS § 169 lg 2 kohaselt isiku nimetamisel vanglateenistuse madalaimale astmele vastavale ametikohale (II klassi valvur), st II klassi valvuriks võis nimetada muuhulgas isiku, kellel on vähemalt põhiharidus. See oli lubatud vaid kuni 2002. aasta 1. juulini. Samas on teatud ametikohtadel kõrgendatud nõuded hariduse osas (*vt ettevalmistusteenistuse osa*).

- **teovõime – peab olema teovõimeline**

Samuti juba eelnevalt kehtinud nõue.

- **kodakondsus - Eesti kodanik**

Tegelikult on see enamikus riikides kasutatav printsiip, et riigiametnikuks võib nimetada vaid selle riigi kodakondsuses oleva isiku.

Kui ATS-i kohaselt peab riigiametnik olema Eesti kodanik, siis ATS § 169 lg 3 nägi ette erandi – vanglaametnikuna võis kuni 2001. a 1. jaanuarini teenistuses olla ka muu isik. 2000. aasta detsembrikuus võttis Riigikogu vastu seadusemuudatuse mille tõttu *võisid ATS § 169 lg 3 kohaselt kuni 2004. a 1. jaanuarini vanglaametnikuna töötada:*

- I ja II klassi valvurid, kellel on kehtiv elamisluba ja kes ei ole muu riigi kodakondsuses;
- I ja II klassi vanglainspektorid, kes on 2001. a 1. jaanuari seisuga esitanud taotluse Eesti kodakondsuse saamiseks;
- vangla peainspektorid, kes on 2001. a 1. jaanuari seisuga esitanud taotluse Eesti kodakondsuse saamiseks.

See tähendas siiski vaid juba teenistuses olevatele isikutele võimaluse andmist. Alates 2001. aasta 1. jaanuarist ei tohtinud vanglad teenistusse võtta isikuid, kes ei olnud Eesti kodanikud.

- **keeleoskus – eesti keel**

Eesti keelt peab valdama “Keeleseadusega” või selle alusel sätestatud ulatuses. Erineva taseme ametnikele on Vabariigi Valitsuse määrusega kehtestatud erinevad nõuded.

4.1.2. Kaitseväeteenistuse kohustuslikkus

Kui varem loeti Sisekaitseakadeemias läbitud õpe võrdsustatuks kaitseväeteenistusega, siis 2000. aasta kevadel võeti uus suund ning loobuti seisukohast, et teatud isikute kategooriad ei pea läbima kaitseväeteenistust kui sellist. Tunnistati kehtetuks ka säte, mis vabastas Sisekaitseakadeemia lõpetanud isikud ja vanglaametnikud kaitseväeteenistuse läbimise kohustusest. Üldisesse avalikku teenistusse astumiseks kaitseväeteenistuse läbimise nõuet ei ole kehtestatud.

Kaitseväeteenistuse peavad VS kohaselt läbima siiski ainult isikud, kellel selline kohustus lasub, st tuleb arvestada sooliste ja vanuseliste tingimustega (*nt naised*).

Vanglaametnikuks kandideeriv isik võib läbida kaitseväeteenistuse enne ettevalmistusteenistusse astumist või pärast seda. See tähendab, et praktilisel väljaõppel viibides ei pea isik olema läbinud ajateenistuse kohustust (VS § 116 lg 3).

4.1.3. Ettevalmistusteenistuse kohustuslikkus

Vanglateenistus on üles ehitatud selliselt, et vanglaametnikuks kujunemine algab juba ettevalmistusest ja ettevalmistusteenistust tuleks lugeda vanglateenistuse lahutamatuks eelduseks.

Arvestades tänast olukorda ei ole meil piisavalt vajalikku ettevalmistust saanud ametnikke. Esimesed vanglaametnikukandidaadid asusid ettevalmistusteenistusse 2001. aasta sügisel. VS-järgset ettevalmistusteenistust läbinud vanglaametnikke ei saagi meil olla kolme kõrgema astme ametikohtadel enne aastat 2004 ja kahe madalama astme ametikohtadel enne 2002. aasta kevadet.

Olukorra pehmendamiseks on VS-s jäetud aega seaduse rakendamiseks. VS § 169 lg 1 kohaselt võib ettevalmistusteenistuse nõuet eirata kuni 2007 aasta 1. juulini. Samuti võrdsustatakse pärast VS jõustumist Sisekaitseakadeemia või muu korrektsioonialast haridust andva õppeasutuse lõpetanud isik, kes oli asunud õppima enne VS jõustumist, ettevalmistusteenistuse lõpetanuga (VS § 168 lg 1). Vabariigi Valitsusele on VS-ga antud õigus võrdsustada ka muu korrektsioonialast haridust andva õppeasutuse lõpetanu ettevalmistusteenistuse läbinud isikuga (VS § 168 lg 2). Vabariigi Valitsus on sellist võimalust ka kasutanud (VTM § 28). Ka selliste erandite rakendamise puhul peab isik siiski vastama muudele teenistusse nimetamiseks esitatavatele nõuetele (ATS-st tulenevad nõuded ja ajateenistuse kohustus).

4.2. Ametisse nimetamise keeld

Nii nagu ATS (§ 16) loetleb isikud, keda avalikku teenistusse ei või nimetada, nii sisalduvad sellised sätted ka VS-s. Kuna VS-t tuleb vaadelda eriseadusena, siis rakendatakse antud juhul ainult VS-i. VS § 114 kohaselt **on keelatud vanglaametnikuks nimetada:**

- **piiratud teovõimega isikut** – tegemist on sisuliselt vastandiga ATS §-s 14 sätestatud teovõime nõudele. Kusjuures ATS-s sellist ülekordamist ei eksisteeri. Teovõimet ja selle piiramist reguleerib “Tsiiviilseadustiku üldosa seadus”.
VS § 114 p 1 terminoloogia ei ole kooskõlas TsÜS mõistekasutusega, kuna TsÜS ei tunne enam „teovõimetuse“ mõistet. Isik saab olla kas teovõimeline või piiratud teovõimega.
- **isikut, keda on karistatud tahtlikult toimepandud kuriteo eest** – peaaegu sama nõude kehtestab ka ATS. ATS kohaselt ei ole lubatud ametisse nimetada ka isikut, keda on karistatud haldus- või kriminaalkorras korruptiivse teo eest.
Laias laastus tuntakse kahte süüteo koosseisu subjektiivset tunnust – tahtlus ja ettevaatamatus. Seega langevad VS § 114 reguleerimisalast välja isikud, kes on mõistetud süüdi ettevaatamatuse tõttu toime pandud kuriteo eest.
- **kes on kandnud vangistuslikku karistust** – tegemist on iseenesest väga loogilise piiranguga, arvestades suhteid vanglas. Vangistuslikuks karistuseks ei loeta aresti, kuigi sisuliselt on tegemist vabaduse võtmisega teatud ajaks (vt VS § 2 ja 3).
- **kes on kriminaalasjas kahtlustatav, süüdistatav või kohtualune** – Vastavad mõisted tulenevad “Kriminaalmenetluse koodeksist” (peagi uuest kriminaalmenetluse seadustikust). Siin on VS nõue samuti rangem ATS piirangust, nimelt on ATS-i kohaselt keelatud ametisse nimetada isikut, kes on eeluurimise või kohtu all süüdistatuna kuriteos, mille eest seadus näeb ette **vangistuse**.
- **kellelt on jõusunud kohtuotsusega ära võetud vanglaametniku ametikohal töötamise õigus** – Teataval ametikohal töötamise õiguse äravõtmine on üks kriminaalkaristuse liike. “Karistusseadustikus” tuntakse seda tegutsemiskeeluna, mida loetakse lisakaristuseks. Vaata „Karistusseadustiku“ § 49.

ATS-s on sätestatud VS-st erinevate piirangutena veel sellise isiku ametisse nimetamise keeld, kes on lähisuguluses või hõimluses vastavat ametikohta vahetult kontrolliva ametniku või vahetu ülemusega.

Laiema ülevaate teenistusse nimetamise keelavatest tingimustest vanglaametnike ja muude riigiametnike puhul võib leida järgmisest tabelist:

Keelav tingimus	VS	ATS
1. Piiratud teovõime	§ 114 p 1	-
2. Karistatud tahtlikult toimepandud kuriteo eest	§ 114 p 2	§ 16 p 1
3. Korruptiivne tegu	-	§ 16 p 5
4. Vangistuslik karistus	§ 114 p 3	-
5. Kriminaalasjas kahtlustatav, süüdistatav või kohtualune	§ 114 p 4	§ 16 p 2
6. Kohtuotsusega võetud ära vastaval ametikohal töötamise õigus	§ 114 p 5	§ 16 p 3
7. Lähisuguluses või hõimluses ametikohta vahetult kontrolliva ametniku või vahetu ülemusega	-	§ 16 p 4

4.3. Ametisse nimetamise eritingimused

Kuigi vanglateenistuse näol on tegemist suletud karjäärisüsteemiga, peavad siiski eksisteerima teatud võimalused **erandite** tegemiseks. See on vajalik eriti seetõttu, et vanglasüsteemis ei tööta hetkel kuigi palju uutele nõuetele vastavaid isikuid.

Selliseid erandeid on VS-s kahte liiki:

- 1) **ajutised** – sisalduvad VS §-s 168 ja 169;
- 2) **alatised** – sisalduvad VS §-s 113 ja teevad erandi vaid ettevalmistusteenistuse läbimise nõudest.

Ajutisi erandeid käsitleti eespool vastavate nõuete juures. **Alatised** erireeglid jälgivad teiste karjäärisüsteemi tüüpi teenistust reguleerivate seaduste eeskujul. *Nt sisalduvad sarnased sätted "Politseiteenistuse seaduse" §-s 13.*

VS § 113 lg 3 kohaselt võib vanglaametnikuks nimetada ka isiku:

- kellel on teadus- või magistrikraad või sellele vastav kvalifikatsioon,
- kes on vähemalt 2 aastat töötanud kohtunikuna,
- kes on vähemalt 2 aastat töötanud prokurörina,
- kes on vähemalt 2 aastat töötanud vanema või kõrgema politsei-, piirivalve-, pääste- või vanglaametnikuna,
- kes on vähemalt 2 aastat töötanud Justiitsministeeriumis kõrgema ametnikuna.

Sama paragrahvi lg 4 sätestab veel leebemad erandid kahe madalama astme vanglaametnike ametisse nimetamiseks – vähemalt 2 aastane teenistus noorema politsei-, piirivalve-, pääste-, või vanglaametnikuna.

Teenistusse nimetamise tingimuste otsimisel tuleb arvestada ka ATS §-s 17 lg 2 sätestatuga. Nimetatud säte lubab ametiasutuse juhil või temast kõrgemalseisval ülemusel või ametiasutusel kehtestada täiendavaid kvalifikatsiooninõudeid.

Vanglaametniku ametisse nimetamise nõuded

Üldreegel	Erand
1. ATS-st tulenevad nõuded:	
• vanus (18 või 21)	Ei pea rakendama praktilisel väljaõppel vanglas või ettevalmistusteenistuse lõpetanud isiku ametisse nimetamisel (VS § 113 lg 5)
• haridus (kesk)	Ei pidanud rakendama II klassi valvuriks nimetamisel kuni 1. juulini 2002 (VS § 169 lg 2).
• teovõime	-
• kodakondsus (Eesti)	Ei pea rakendama kahe madalama astme ametnike teenistussuhte jätkamisel + sama muude ametnike puhul, kui enne 2001. a 1. jaanuarit on esitatud kodakondsuse taotlus. Erand kehtib kuni 1. jaanuarini 2004. (ATS § 169 lg 3)
• keeleoskus (eesti)	-
2. Kaitseväeteenistuse kohustuslikkus	Ei pea arvestama ettevalmistusteenistusse võtmisel (VS § 116 lg 3)
3. Ettevalmistusteenistuse kohustuslikkus	3.1. Ei pea rakendama kuni 1. juulini 2007 (VS § 169 lg 1)
	3.2. Võrdsustamine korrektsioonialast haridust andva õppeasutuse lõpetanuga (VS § 168 ja VTM § 28)

4.4. Teenistusse võtmine

Vanglaametniku ametisse nimetamisele kohaldatakse koosmõjus nii ATS-i kui VS-i sätteid. Lähtuda tuleb taas põhimõttest, et reeglina kohaldatakse ATS-i, ja juhtudel kui VS sätestab teisiti või ATS-i kohaldamise otseselt välistab.

4.4.1. Ametisse nimetamine

Nagu eelnevalt karjäärisüsteemi ühe olulisema elemendina välja toodud, toimub vanglaametniku (nagu ka muude riigiametnike) teenistusse võtmine **ametisse nimetamisega** (ATS § 19). Ametisse nimetamine toimub haldusaktiga – **käskkirja või korraldusega** (ATS § 24 lg 1). Vanglaametnike puhul käskkirjaga. See haldusakt peab vastama seaduses sätestatud nõuetele. Ühe kõige olulisema tingimusena võib nimetada ametisse nimetamise kuupäeva sätestamise nõuet, kuna ametnik loetakse teenistuses olevaks just sellest kuupäevast.

4.4.2. Ametisse nimetamise pädevus

Tulenevalt ATS-i laiast rakendusala on ATS-s ametisse nimetamise õigus reguleeritud väga üldiselt – ametisse nimetamise õigus on ametiasutuse juhil või tema poolt selleks volitatud ametnikul (ATS § 20). Eraldi on sätestatud juhud, kui ametisse nimetamise õigus on muul isikul või organil (*nt Põhiseadus §§ 134 ja 140 riigikontrolöri ning õiguskantsleri nimetab ametisse Riigiikogu Vabariigi Presidendi ettepanekul*).

VS-s, kui eriseaduses on ametisse nimetamise õigus sätestatud väga täpselt:

§ 120. Vanglaametniku ettevalmistusteenistusse võtmise ja ametisse nimetamise pädevus

- (1) Vanglaametnikukandidaadi võtab ettevalmistusteenistusse õppeasutuse, mis on ettevalmistusteenistuse läbiviijaks, juht.
- (2) Vanglaametniku nimetab ametisse vangla direktor või tema poolt volitatud ametiisik.
- (3) Vangla direktori nimetab ametisse justiitsminister.
- (4) [*Õppeasutuse koosseisus olevale vanglaametniku ametikohale*] nimetab vanglaametniku ametisse vastava õppeasutuse juht või tema poolt volitatud ametiisik.

4.4.3. Teenistusse võtmise tähtaeg

Samuti nagu tööleping sõlmitakse reeglina tähtajatult, nimetatakse ka riigiametnik ametisse **määramata ajaks** (ATS § 21 lg 1 ja VS § 113 lg 5). Erisusi sellest reeglist näeb ette ATS § 21 lg 2, milledest vajalikeks võiks ära mainida ajutiselt äraoleva ametniku asendajaks, konkursi korras nimetatava isiku kohusetäitjaks ja koosseisuväliseks ametnikuks nimetamist. VS-s on hetkel ette nähtud vanglaametnikukandidaadi nimetamise koosseisuväliseks ametnikuks tema praktilise väljaõppe ajaks.

4.4.4. Ametiastme omistamine

Vanglateenistusele omaste eranditena (tulenevalt ametiastmete süsteemist) nimetatakse vanglaametnik ametisse tema ettevalmistusteenistusejärgsele **madalaimale ametiastmele vastavale ametikohale** (VS § 113 lg 2). VS väljatöötamisel võeti aga arvesse reaalsel olukorda, et ettevalmistusteenistuse (või sellega võrdsustatud õppe) läbinud isikud on oluliselt parema ettevalmistusega kui enamik hetkel vanglates töötavaid isikuid. Seega tuli anda võimalus hea hariduse saanud isikute nende nimetamiseks haridusele vastavatele ametikohtadele. Selline võimalus nähti ette VS rakendussätetes ning VS § 169 lg-s 3 on sätestatud, et **kuni 1. juulini 2007. a** võib vanglaametniku ametisse nimetamisel ja edutamisel kõrvale kalduda § 113 lg-s 2 toodud piirangust.

4.4.5. Katseaeg

Tööandja kaitseks on kehtestatud õigus võtta isik tööle/teenistusse **katseajaga**. Katseaja eesmärk on anda tööandjale võimalus veenduda, et ta on võtnud tööle/teenistusse talle vajaliku isiku, st katseaeg on ette nähtud ametniku kutseoskuste, võimete ja isikuomaduste ametikohale vastavuse kontrollimiseks. Kui töölt/teenistusest vabastamise õigus on üldjuhul piiratud, siis katseaja vältel on tööandjal õigus ametnik ilma ette teatamata ja kompensatsiooni maksmata teenistusest vabastada, kui ta ei vasta nõuetele. ATS-i kohaselt võib katseaja maksimaalkestuseks olla 6 kuud. VS § 121 annab stabiilse ja hästi ettevalmistatud teenistuse loomise eesmärgil õiguse kohaldada vanglaametniku ametisse nimetamisel talle katseajaga kestusega kuni 1

aasta. **Katseaega võib kohaldada vanglaametniku esmakordsel ametisse nimetamisel** See tähendab, et ühelt ametikohalt teisele või ühelt ametiastmelt teisele paigutamisel katseaega enam ei kohaldata.

4.4.6. Teenistusse astumiseks vajalikud dokumendid

Teenistusse astumiseks nõutavate dokumentide loetelu on ära toodud ATS-s:

§ 23. Teenistusse astumiseks esitatavad dokumendid

- (1) Isik, kes soovib teenistusse astuda, esitab isikule, kellel on tema teenistusse võtmise õigus:
 - 1) kirjaliku avalduse;
 - 2) elulookirjelduse;
 - 3) omakäelise kinnituse, et ta vastab teenistusse astumiseks seaduses sätestatud nõuetele;
 - 4) tunnistuse (diplomi) vajaliku kvalifikatsiooni või hariduse kohta;
 - 5) isikut tõendava dokumendi;
 - 6) talle välja antud tööraamatu;
 - 7) muud seadusega või seaduse alusel nõutavad dokumendid.
- (2) Isik, kes soovib teenistusse astuda, võib avaldusele lisada ka muid dokumente.

4.4.7. Ametisse nimetamise tühistamine

Teatud ATS-s sätestatud juhtudel peab ametniku ametisse nimetanud isik ametisse nimetamise tühistama (ATS § 26). Tühistamise aluseks võivad olla peamiselt ametisse nimetamise või ametisse astumise õiguspärasust kõigutavad asjaolud. Tühistamise korral taastatakse endine olukord ning isik peab tagastama kõik ametisse nimetamise tõttu saadu.

4.4.8. Ametivanne

Iga esmakordselt ametisse nimetatud, kuid veel ametisse astumata isik peab andma ametivande (ATS § 28). Ametivande andmise eesmärk on tagada riigile lojaalse ametnikkonna kujunemine. Isiku keeldumine ametivande andmisest on ATS-i kohaselt üheks ametisse nimetamise tühistamise aluseks. Siinjuures on tekkinud vastuolu ATS-i (§ 26 p 4) ja VS § 153 vahel, kuna viimatinimetatud säte näeb ette, et kui vanglaametnik keeldub ametivande andmisest, siis ta **vabastatakse teenistusest**.

Vanglaametniku ametisse nimetamise käskkiri võib välja näha järgmiselt:

MUMMU VANGLA DIREKTOR	
KÄSKKIRI	
Tallinn	28. jaanuar 2001 a nr 13
Siim Susi ametisse nimetamine	
“Vangistuseseaduse” (RT 2000, 58, 376; 2002, 90, 521; 2003, 4, 20; 20, 116; 26, 157) § 120 lg 2 ja § 121 ning Vabariigi Valitsuse 18. märtsi 2003. a määruse nr 84 (RT I 2003, 30, 183) § 1 ja § 2 punktide 1 ja 2 alusel:	
1. Nimetan Siim Susi ametisse Mummum Vangla II klassi valvuri ametiastmele kuuluvak vangistusosakonna sisevalve valvuri ametikohale alates 1. veebruarist 2001. a.	
2. Määran Siim Susi palgamääraks 1. palgaastme järgi 3600 krooni ning suurendan seda 720 krooni (20% selle eest, et ta on teenistuses sisevalves) ja 360 krooni (10% õhtu- ja öötöö tegemise eest). Määran Siim Susi palgaks kokku 4680 krooni kuus.	
3. Kohaldan Siim Susile katseaega kestusega 1 aasta.	
4. Siim Susil on 1. veebruari 2001. a seisuga avaliku teenistuse staaži 5 kuud ja 7 päeva.	
.....	
Direktor	

4.5. Ametisse nimetamise võimalused

VS-ga on ette nähtud mitu võimalust isiku nimetamiseks vanglateenistusse. Sellised võimalused on seaduses sätestatud laialipillutatult, mistõttu on neist võimalustest koostatud ammendav loetelu VTM paragrahvis 2, milles on sätestatud ametisse nimetamise tingimused:

Vanglateenistusse kuuluvale vabale ametikohale võib nimetada:

- **vanglaametniku ettevalmistusteenistuse läbinud isiku**
Ettevalmistusteenistuse lõpetanud isikute vanglateenistusse astumise tagamiseks on üheks vahendiks teabevahetus. VTM § 5 paneb vanglale kohustuse enne ettevalmistusteenistuse lõppu teavitada õppeasutust vabade ametikohtadest. Viimane edastab informatsiooni lõpetama hakkavatele vanglaametnikukandidaatidele. Ettevalmistusteenistuse lõpetanud isik nimetatakse VS § 113 lg 2 kohaselt ametisse madalaimale ettevalmistusteenistuse järgsele ametiastmele, st ainult II klassi vanglainspektori või II klassi valvuri ametikohale (v.a VS § 169 lg-s 3 sätestatud erand). Teenistusse võtmise protseduur sõltub ametikohast, millele isikut soovitakse nimetada;
- **“Vangistuseseaduse” § 113 lõigetes 3 ja 4 nimetatud isiku**
Erandina võib vanglateenistusse võtta ka isiku, kes ei ole läbinud vanglaametniku ettevalmistusteenistust. Ka see, millist menetlust kasutatakse erandkorras vanglaametnikuks nimetatavate isikute ametisse nimetamisel, sõltub ametikohast;
- **vanglaametniku edutamise korras**
Edutamist käsitletakse järgmises teemas;
- **vanglaametniku üleviimine “Vangistuseseaduse” §-s 128 sätestatud korras**
Üleviimist käsitletakse järgmises teemas;
- **reservis oleva vanglaametniku**
Reservi arvatakse isik ATS § 138 sätestatud juhtudel (*nt ametiasutuse likvideerimise või koondamise tõttu ametikohalt vabastatud ametnik*);
- **riigiteenistuse muule ametikohale üleviidud vanglaametniku, kui üleviimistähtaeg on lõppenud**
Muule riigiteenistuse ametikohale üleviimist käsitletakse järgmises teemas.

Eraldi tuleb vaadata VS § 116 lg-t 3, mis sätestab vanglaametnikukandidaadi staatuse praktilise väljaõppe ajal. Nimelt nimetatakse vanglaametnikukandidaat praktilise väljaõppe ajaks vanglas ametisse koosseisuvälise teenistujana.

Vanglaametniku võib ametisse nimetada:

- konkursi korras või
- konkurssi korraldamata.

ATS ja VS kohaldamine ametisse nimetamisel

Kriteerium	VS	ATS
1. Esitavad nõuded	§ 113	§ 14
2. Teenistusse võtmise keeld	§ 114	
3. Teenistusse võtmine nimetamisega		§ 19
4. Ametisse nimetamise õigus	§ 120	
5. Teenistustähtaeg	§ 113 lg 5	§ 21
6. Katseaeg	§ 121 ja § 154 lg 1	§ 22 lg-d 2 ja 4 ning § 117
7. Teenistusse astumiseks esitavad dokumendid		§ 23
8. Ametisse nimetamise vormistamine		§ 24
9. Teenistuse algus		§ 25
10. Ametisse nimetamise tühistamine		§ 26 ja 27
11. Ametivanne	§ 153	§ 28

5. EDUTAMINE. ÜLEVIIMINE

Lisaks isiku vanglateenistusse nimetamisele on VS-s ette nähtud mitmeid karjäärisüsteemile omaseid võimalusi vanglaametniku liikumiseks teenistusredelil, see tähendab ametikoha vahetust. Edutamine (vertikaalne liikumine) on tuntud ka üldises avalikus teenistuses, kuid vanglateenistuses omab see hoopis teistsugust iseloomu. Üleviimine (horisontaalne liikumine), mis kujutab endast samuti vanglaametniku teisele ametikohale nimetamist, erineb üldises avalikus teenistuses tuntavast üleviimisest olulisel määral.

5.1. Edutamine

Edutamine tähendab ametniku liikumist karjääriredelil ülespoole. Edutamine on VS-s reguleeritud suhteliselt detailselt ning täiesti erinevalt ATS-st. Vanglaametniku edutamisel tulebki lähtuda vaid VS sätetest, mitte VS koosmõjust ATS-ga. Peamiseks aluseks on VS § 127.

1. Vanglateenistuse üheks erisuseks üldise avaliku teenistusega võrreldes on ametiastmete süsteem. **Edutamine VS mõttes tähendab ametniku nimetamist kõrgemale ametiastmele vastavale ametikohale** (VS § 127 lg 1). Seega ei saa edutamiseks lugeda ametniku liikumist teatud ametikohale nagu ATS edutamise sätetest (vt ATS § 82), vaid ainult juhtu, kui ametikoha vahetumisega kaasneb ka ametiastme muutumine. Kuna vanglateenistuses on ühel ja samal astmel asuvatel vanglaametnikel ühesugused õigused ja kohustused, siis toob edutamine kaasa ka vanglaametniku õiguste ja kohustuste muutumise.
2. Edutamise põhimõtteline erinevus vanglateenistuses ja üldises avalikus teenistuses seisneb selles, et **vanglateenistuses on edutamise eesmärgiks vaba ametikoha täitmine**. ATS kohaselt on edutamise eesmärk ühe ametniku nimetamine kõrgemale ametikohale. Vanglateenistuses algab edutamine vaba ametikoha tekkimisega, st alates sellest hakatakse edutamise menetlust läbi viima. ATS-järgse edutamise puhul leitakse juba eelnevalt isik, keda tahetakse edutada ja tehakse tema suhtes edutamisetpanek.
3. Eelmise punktis nimetatud erisus tuleb kõige selgemalt välja asjaolust, et **vanglateenistuses toimub kolmele kõrgemale astmele edutamine konkursi korras** (VS § 127 lg 3). See tähendab, et ainult I klassi valvuri ametiastmele on võimalik vanglaametnikku edutada ilma konkursita. Vangla peainspektori, I klassi vanglainspektori ja II klassi vanglainspektori ametikoha täitmisel edutamise teel korraldatakse alati konkurss. Vabale ametikohale otsitakse ametnikku madalamalt ametiastmelt. Ei tehta edutamisetpanekut (ATS § 83 ja vrdl ATS § 30 p 6), vaid madalamal astmel asuvad ametnikud esitavad avaldused konkursil osalemiseks.
4. Seda, kas ametikoht täita edutamise teel, otsustab isik, kellel on vabale ametikohale nimetamise õigus, st ta kuulutab välja konkursi edutamiseks või I klassi valvuri ametiastme puhul valib ise isiku, kes vastab edutamise tingimustele. Konkursi viib läbi konkursi- ja atesteerimiskomisjon, kes teeb ametisse nimetamise õigust omavale isikule ettepaneku valitud isiku ametisse nimetamiseks. (VTM § 20)
5. Kuna edutamisest saab rääkida vaid **vanglaametniku nimetamisel kõrgemale astmele vastavale ametikohale**, siis ei saa olla tegemist avaliku konkursiga (kus võivad osaleda kõik soovijad), vaid **kui edutamiseks konkurss korraldatakse, siis on see on teenistusesisene**.
6. Kuigi seadus otseselt sellist piirangut ei sätesta (piirang tuleneb VTM § 20 lg-st 4), **võib ametnikku edutada vaid ühe astme võrra korraga**. On ju edutamise üks põhialuseid otsustamine, kas isik on oma senise tööga senisel ametiastmel piisaval määral hakkama saanud, et kandideerida keerukamaid nõudeid esitavatele ametikohtadele.
7. Peale selle, et edutamiseks korraldatud konkursil osalev isik peab olema vanglaametnik, peab ta **vastama veel mitmetele tingimustele** (VTM § 21 lg 2):
 - peab vastama ka uuel ametiastmel esitatavatele nõuetele;
 - peab olema oma ametiastme järgsel ametikohal teeninud vähemalt ühe aasta;
 - peab asuma üks aste madalamal – st edutada võib vaid ühe astme võrra;
 - puudub kehtiv distsiplinaarkaristus või tal jääb selle lõpuni vähem kui 1 kuu.

Teenistuslike saavutuste põhjal on vanglaametnikul edutamise läbi võimalik tõusta kõrgematele ametiastmetele, millega kaasneb tema töö tasustamise suurenemine, ning täita ametikohti, mis eeldavad suuremat vastutust ning komplitseeritumaid töökohustusi. Kuna ametikohad täidetakse teenistusrühmasisesel konkursiga, on ametnike liikumine ametikohtade vahel administratsioonile valutum, sest ametikohale on alati võimalik leida kompetentse ja kogemustega asendaja. Selles väljendubki teenistusrühma moodustanud teenistuse suletus.

Vanglaametniku edutamise käskkiri võib välja näha järgmiselt:

MUMMU VANGLA

DIREKTOR

KÄSKKIRI

Tallinn

8. jaanuar 2003. a nr 7

Siim Susi edutamine

“Vangistusseaduse”(RT 2000, 58, 376; 2002, 90, 521; 2003, 4, 20; 20, 116; 26, 157) § 120 lg 2 ja § 127 lg 2 ning Vabariigi Valitsuse 18. märtsi 2003. a määruse nr 84 (RT I 2003, 30, 183) § 1 ning § 2 p 2 ja p 5 alusel ning lähtudes Mummu Vangla vanglaametnike konkursi- ja atesteerimiskomisjoni 6. jaanuari 2003. a otsusest nr 1:

1. Edutan Mummu Vangla vangistusosakonna inspektori Siim Susi Mummu Vangla I klassi vanglainspektori ametiastmele kuuluvale vangistusosakonna peaspetsialist-korrapidaja ametikohale alates 10. jaanuarist 2003. a.
2. Määrän Siim Susi palgamääraks 4. palgaastme järgi 7500 krooni ning suurendan seda 750 krooni (10% õhtu- ja öötöö tegemise eest) ja 750 krooni (10% selle eest, et Mummu vanglas on palga määramisele eelnenud aastal olnud keskmiselt üle 300 kinnipeetava ja vahistatu). Määrän Siim Susi palgaks kokku 9000 krooni kuus.

.....

Direktor

5.2. Üleviimine

Kui kõrgemale ametiastmele vastavale ametikohale nimetamiseks (edutamiseks) olid ette nähtud ranged reeglid (isiku enda taotlus ning reeglina konkursi korraldamine), siis VS-ga on ette nähtud võimalus vanglaametniku üleviimiseks läbi lihtsama protseduuri. Ka siin ei vaadata ATS-i sätteid, vaid kõige olulisema alusena vaadatakse VS paragrahve 128 ja 129.

Kuna jõustruktuuridelt oodatakse teatud mobiilsust ning võimet reageerida teenistust mõjutavatele tingimustele operatiivselt, tuleb ette näha ka võimalus paigutada teenistuse huvides ametnikke ümber ühelt ametikohalt teisele ilma ametniku nõusolekuta.

1. Üleviimine võib toimuda 3 viisil:

- 1) üleviimine sama ametiastme piires;
- 2) üleviimine madalamale astmele vastavale ametikohale;
- 3) üleviimine riigiteenistuse muule ametikohale.

St üleviimiseks võib nimetada vanglaametniku ümbernimetamist teisele ametikohale, va kõrgemale ametiastmele vastavale ametikohale .

2. Üleviimise idee seisneb selles, et **tahetakse nimetada konkreetne isik konkreetsele ametikohale** . Seda erinevalt edutamisest, kus eesmärgiks oli lihtsalt vaba ametikoha täitmisega parima võimaliku ametnikuga. Üleviimise eesmärk ei ole isikule töö otsimine või lihtsalt vaba ametikoha täitmine, vaid tuleneb vajadusest nimetada just see isik konkreetsele ametikohale.
3. Üleviimine toimub vanglaametniku või tema üleviimise õigust omava isiku **algatusel** Üleviimise õigust omavaks isikuks on vabale ametikohale nimetamise õigust omav isik (*nt vangla direktor*).
4. Tavalist riigiametnikku ilma tema nõusolekuta üle viia ei ole lubatud (positsioonisüsteem). Vanglateenistuse puhul tunnustatakse ühe karjäärisüsteemi tunnuseks **õigust vanglaametniku üleviimiseks ka ilma tema nõusolekuta**. See võib toimuda vaid sama ametiastme piires. Sellise õiguse andmine vangla direktorile viitab tugevalt karjäärisüsteemile – kuna kõik ametnikud vastavad samal astmel samasugustele nõuetele ja saavad sama palka, siis peab teenistuse huvides olema võimalik nende

ümberpaigutamine sinna, kus nad kõige rohkem kasu tooksid. Loogiline on, et ilma nõusolekuta ei ole lubatud madalamale astmele vastavale ametikohale nimetamine ja ka vanglateenistusevälisele ametikohale nimetamine.

5. **Nõusolekuta ei ole lubatud üle viia** (VS § 128 lg 4):

- kui vanglaametniku atesteerimisperiood pikeneks;
- kui ametikohavahetus tooks kaasa ametniku elukohavahetuse või töölejätmise aja olulise suurenemise.

6. Kuna üleviimise mõtteks on täita konkreetne ametikoht konkreetse ametnikuga, siis **toimub üleviimine ilma konkursita**, otsustajaks vaid üleviimise õigust omav isik koos ametniku ametisse nimetamise õigust omava isikuga (juhul kui need kaks ametikohta ei lange kokku) (VS § 128 lg 5).

7. Üleviimisele on sätestatud piirang – **ei või üle viia rohkem kui 1 kord atesteerimisperioodi jooksul**.

8. Nagu edutaminegi, võib üleviimine toimuda **kogu vanglateenistuse piires**. See tähendab, et üleviimisel ei pea piirduma vaid ühe vanglaga.

VS-s on sätestatud üleviimise 3 liiki:

1. **Üleviimine sama ametiastme piires** (VS § 128).

Sama ametiastme piires üleviimise puhul on tegemist kõige lihtsama ühelt ametikohalt teisele nimetamisega. See on võimalik ilma vanglaametniku **nõusolekuta** (va VS § 128 lg 4). Nõusolekut ei ole vaja isegi siis kui isik nimetatakse teise vangla sama ametiastme ametikohale, kui teine vangla asub sellises kohas, kus tööl käimiseks ei ole vanglaametnik sunnitud oma elukohta muutma või kui tema töölejätmise aeg ei pikene oluliselt.

Vanglaametniku üleviimist tema nõusolekuta sama ametiastme piires teise vangla koosseisus olevale ametikohale illustreerib järgmine näidis:

TEINE VANGLA	
DIREKTOR	
KÄSKKIRI	
Tallinn	7. august 2006. a nr 123
Siim Susi üleviimine	
„Avaliku teenistuse seaduse“ (RT I 1995, 16, 228; 50, 764; 97, 1664; 1996, 15, 265; 45, 850; 1997, 1, 4; 29, 447; 1998, 34, 486; 38, 563; 41/42, 625; 50, 753; 57, 858; 110, 1809; 111, 1829; 1999, 4, 54; 10, 155; 16, 271; 16, 276; 2000, 25, 144; 25, 145; 28, 167; 102, 672; 2001, 7, 17; 7, 18; 17, 78; 42, 233, 47, 260; 2002, 21,117; 62, 377, 110, 656; 2003, 4, 22, 13, 67; 13, 69, 20, 116, 51, 349) § 41, “Vangistuseseaduse”(RT 2000, 58, 376; 2002, 90, 521; 2003, 4, 20; 20, 116; 26, 157) § 120 lg 2 ja § 128 lg 1 p 1 ja lg 5 ning Vabariigi Valitsuse 18. märtsi 2003. a määruse nr 84 (RT I 2003, 30, 183) § 1 ning § 2 punktide 3 ja 5 alusel ning Mummu Vangla direktori kirjalikul nõusolekul:	
1. Viin Mummu Vangla vangistusosakonna peaspetsialisti Siim Susi üle Teise Vangla I klassi vanglainspektori ametiastmele kuuluvale vangistusosakonna juhataja ametikohale alates 11. augustist 2006. a.	
2. Säilitan Siim Susile Mummu Vangla direktori 8. jaanuari 2003. a käskkirjaga nr 7 4. palgaastme järgi määratud palgamäära 7500 krooni kuus ja palgamäära suurenduse 750 krooni (10% selle eest, et vanglas on palga määramisele eelnenud aastal olnud keskmiselt üle 300 kinnipeetava ja vahistatu). Suurendan palgamäära 2250 krooni (30% selle eest, et vahetu alluv on samal ametiastmel). Määran Siim Susile lisatasu vangistusosakonna ametnike koolitamise eest 2000 krooni kuus, kokku 12 500 krooni kuus.	
3. Maksta Siim Susile hüvituseks ühe kuu palk ja tõendite esitamisel hüvitada tema ja tema perekonnaliikmete sõidu- ja varaveokulud.	
.....	
Direktor	

2. Üleviimine madalamal ametiastmele kuuluvale ametikohale (VS § 128 ja § 130).

Madalamale astmele vastavale ametikohale üleviimiseks on vajalik vanglaametniku enda **taotlus**, või kui üleviimine toimub ametisse nimetamise õigust omava isiku algatusel, siis vanglaametniku **nõusolek** (VS § 128 lg 2).

Madalamale ametikohale nimetamist käsitletakse **ajutisena** (vt VS § 130 lg 1 p 2 ja lg 3) ning tal on õigus **kohesele ennistamisele**, kui tema endisel astmel tekib vaba ametikoht. Lisatingimuseks on see, et ametnik peab vastama sellele ametikohale esitatavatele nõuetele. Siis ei loeta ennistamist edutamiseks ja see teostatakse ilma konkursita. Käesoleval hetkel on see VS-s sätestatud konstaterivas vormis, st on kohustuslik nii vanglaametnikule kui ametisse nimetamise õigust omavale isikule. Samuti säilitatakse talle **3 kuu vältel** tema endise astme järgne **palk** (VS § 130 lg 1 p 2). See õigus ei kehti aga sellise ametniku suhtes, kes nimetati madalamale ametiastmele vastavale ametikohale tema tunnistamise tõttu ametiastmele mittevastavaks. (VS § 130 lg 3)

3. Üleviimine muule ametikohale riigiasutuses (VS §§ 129 ja 145, VTM § 7).

Ametniku teenistuskäik kujutab endast liikumist teenistusrühma kuuluvatel ametikohtadel. Vanglaametnike teenistusrühma kuuluvad ametikohad on piiratud VS rakendusala. Et vältida järjepidevust, stabiilsust, pikaajalisust ja seeläbi kompetentsust taotleva regulatsiooniga tekitatud suletuse negatiivseid külgi, on VS-ga antud võimalus ametniku siirdumiseks väljapoole teenistusrühma. See tuleneb vajadusest kasutada vanglaametniku ettevalmistusega isikuid ka väljaspool vanglateenistust. Nii võib esineda vajadus *nt vanglaametniku kasutamiseks Justiitsministeeriumi koosseisus oleval ametikohal, mille ülesandeks on vanglate töö ja vangistuse koordineerimine.*

Selline üleviimine eeldab kindlasti ametniku **nõusolekut**. Lähtuvalt asjaolust, et isik on juba eelnevalt tunnustatud vastavaks vanglaametnikule esitatavatele nõuetele ja et VS lähtub vanglateenistuse väärtustamise ideest, on selline üleviimine **ajutine**. Reeglina lubatakse ametnik üle viia kuni 5 aastaks ning tema nõusolekul võib seda tähtaega pikendada veel kuni 5 aasta võrra.

Et säilitada vanglateenistusele inimest ja et tagada inimesele võimalus igal juhul naasta vanglateenistusse, on ette nähtud kohustus **tema taasnimetamiseks vanglaametnikuks**. Kui on vaba tema **endine ametikoht** või **ametikoht sama astme piires**, siis tuleb ta sinna ka nimetada. Juhul kui tema endine koht ei ole vaba, siis teatatakse talle uuest kohast 2 kuud enne üleviimistähtaaja lõppemist. Oluline on, et see koht peab asuma samal astmel ja sellele asumisega ei tohi kaasneda ametniku elukohavahetust või töölejätmise aja olulist suurenemist. See viimane nõue ei tulene VS-st, vaid hoopis Põhiseadusest.

Kui puuduvad nimetatud vabad ametikohad, siis võib teda nimetada järgmises järjekorras **teises vallas või linnas** (kui kaasneb ametniku elukohavahetus või töölejätmise aja oluline suurenemine) asuva asutuse vabale kohale **samal astmel** või **madalamale astmele** vastavale ametikohale, kuid seda vaid tema enda **nõusolekul**. Kui ka sellised vabad ametikohad puuduvad, pakutakse ametnikule ametikohta, mis asub teises vallas või linnas ja millega kaasneb ametniku elukohavahetus või töölejätmise aja oluline suurenemine. Kui vanglaametnik talle pakutavatest kohtadest keeldub, siis arvatakse ta tema nõusolekul reservi.

PAKKUMISE JÄRJEKORD:

1. sama ametikoht
või
2. samal ametiastmel ja samas kohas

3. samal ametiastmel muus kohas
või
4. madalamal ametiastmel samas kohas

5. madalamal ametiastmel muus kohas

6. reservi arvamine

Muule riigiteenistuse ametikohale üleviidud ametniku **vanglateenistusstaaz loetakse jätkunuks**. Seega ei ole ametnikul midagi kaotada.

6. KONKURSS VABA AMETIKOHA TÄITMISEKS. ATESTEERIMINE

Konkurss korraldatakse vanglateenistuse vaba ametikoha täitmiseks. Konkursi korraldamisel lähtutakse VS ja ATS-i koosmõjust. Täpsemalt reguleerib konkursi korraldamist VTM. Konkursi eesmärk on tagada parima võimaliku isiku leidmine konkreetsele ametikohale. Kuigi konkurss läheb asutusele kulukaks, leitakse, et konkursi võitnud võimekas ametnik selle korvab.

6.1. Konkursi korraldamise juhud

Konkurss vaba ametikoha täitmiseks korraldatakse 3 puhul:

1. **Nimetatakse ametisse ATS § 29 lõikes 1 märgitud ametnikud** (ATS § 29 lg 1 ja VTM § 3 p 1).

Ametnike põhigrupid on määratud "Riigiteenistujate ametinimetuste ja palgaastmestiku seaduses". Kõrgemate riigiametnike põhigruppi kuuluvad vanglaametnikest peainspektorid (direktor, direktori asetäitja) ja enamik I klassi vanglainspektori ametiastmetele kuuluvad ametnikke (osakonna juhataja, talituse juhataja).

2. **Ametisse nimetamise õigus omav isik on otsustanud täita VS § 112 lg 1 punktides 1-3 nimetatud vaba ametikoha edutamise teel** (VS § 127 lg 3 ja VTM § 3 p 1).

Vaba ametikoha täitmise edutamise teel otsustab ametisse nimetamise õigust omav isik. Konkurss tuleb edutamisel korraldada kõikidel juhtudel, välja arvatud I klassi valvuri ametiastmele kuuluva ametikoha täitmisel. Siin tuleb välja vanglateenistuse erinevus üldisest avalikust teenistusest, kus edutamine toimub justnimelt ilma konkursita (ATS § 30 p 6).

3. **Asutuse juht on otsustanud korraldada konkursi vaba ametikoha täitmiseks** (ATS § 29 lg 2 ja VTM § 3 p 1).

Selline võimalus peaks kindlasti juhil olema, kuna parimaid tulemusi on võimalik saavutada, st sobivaim isik leida kindlasti läbi konkursi.

Omavahel on sarnased punktides 1 ja 3 nimetatud juhtudel korraldatavad konkursid. Neil võivad osaleda isikud väljastpoolt vanglateenistust, vaba ametikohaga samal astmel asuvad isikud ja vabast ametikohast kõrgemal astmel asuvad isikud. Edutamisel korraldataval konkursil osalevad vaid üks aste madalamal astmel asuval ametikohal teenistuses olevad vanglaametnikud.

6.2. Vaba ametikoha täitmine konkursita

Eelmises peatükis mainitud ametikoha täitmise juhtudest kahel esimesel on konkursi korraldamine kohustuslik. See tuleneb selgesõnaliselt seadusest.

Tuntakse ka mitut viisi vaba ametikoha täitmiseks, mille puhul konkursi ei korraldata. Konkreetset juhust seadusest ei tulene, see nähtub ametikoha täitmise viisi olemusest. Et vältida arusaamatusi on selliste juhtude loetelu ära toodud ka VTM 2. peatüki 2. jaos (§-d 6 ja 7).

Kuigi konkursi ei korraldata, ei ole ametisse nimetamise õigust omavale isikule antud täielikult vabu käsi. VTM § 6 sätestab ametisse nimetamise eelistused, mis on ametisse nimetamise õigust omavale isikule kohustuslikud.

Ilma konkursi korraldamata täidetakse ametikoht järgmises järjekorras:

1. **Riigiteenistuse muule ametikohale üleviidud vanglaametniku naasmisel vanglateenistusse.**

Selle isiku eelistamine tuleneb asjaolust, et isik on kunagi juba tunnistanud vastavaks vähemalt sellele (samale või kõrgemale) ametiastmele esitatavatele nõuetele. See tähendab, et ta on loetud sobivaks vanglateenistusse. Tema üleviimistähtaja möödumisel tekib aga olukord, kus tal puudub koht vanglateenistuses. Seega kui on vaba tema endine ametikoht või muu talle sobiv ametikoht (vt eelmine teema), siis on tal eesõigus sellisele kohale nimetamiseks.

2. **Vanglaametniku üleviimine sama ametiastme piires või madalamale astmele.**

Ka antud juhul on isik tunnistanud vastavaks samale või kõrgemale astmele kehtivatele nõuetele. Erisus eelmise punktis toodud juhtumist seisneb asjaolus, et siin punktis nimetatud isikul on juba olemas ametikoht vanglateenistuses. Üleviimine on otsustamise küsimus, st ametisse nimetamise õigust omava

isiku suva. Oluline tingimus on ka see, et üleviimise mõte seisneb vajaduses nimetada konkreetne isik konkreetsele ametikohale.

3. Reservi arvatud vanglaametnik.

Reservi arvatud ametnik on atesteeritud ametiastme nõuetest lähtuvalt, st peab sobima vastavale astmele, kuid teda pole mingil põhjusel ametisse nimetatud. Reservis olevate isikute eelistamist nõuab VS § 155 lg 5, nimelt peab reservis olevale ametnikule pakkuma igat kolmandat vaba ametikohta. Erineb ATS-st selles, et ATS-i järgi peab pakkuma iga vaba ametikohta.

4. Ülejäänud isikud.

Muudel isikutel, keda on võimalik ametisse nimetada ilma konkursita, on võrdsed võimalused ametikohale nimetatuks saada ning ametisse nimetamise õigust omaval isikul on vaba valik. Nendeks muudeks isikuteks võib kuni aastani 2007. a olla ükskõik kes. Alates 1. juulist 2007. a, aga ainult vanglaametniku ettevalmistusteenistuse läbinud isikud või VS § 113 lg-tes 3 ja 4 nimetatud isikud.

Eelnimetatud punktides 1-3 märgitud juhtudel tuleneb ametikoha täitmise viisi olemusest keeld konkursi korraldamiseks, st ametikoha täitmine sellisel viisil toimub ilma konkursita. Punktis 4 kirjeldatud isikuid võib ametisse nimetada konkursiga või ilma.

6.3. Avalik konkurss

Avaliku konkursi idee tuleneb ATS-st ning on vanglateenistuses üldjuhul rakendatav. Avaliku konkursi korraldamisel tulebki lähtuda enamjaolt ATS-i sätetest. VTM vaid täpsustab konkursi läbiviimise korda vangla ja õppeasutuse tasandil. Konkursi läbiviimise menetlus on kirjeldatud suhteliselt detailselt, seega on kasulik sellega tutvuda ATS ja VTM-i baasil. Käesolevas konspektis on välja toodud vaid olulisemad punktid.

Avaliku konkursi korraldamine

Etapid	ATS	VTM
1. Konkursi väljakuulutamine	§ 31	§ 9
2. Konkursil osalemise tingimused	§ 32	§ 10
3. Saabunud dokumentide menetlemine		§ 11
4. Konkursil osalejate hindamine	§ 33 (+ VS § 122 lg 1)	
5. Korraldav koosolek		§ 12
6. Konkursil osalevad isikud		§ 13
7. Konkursil osaleva isiku õigused		§ 14
8. Hindamisvooru mitteilmumine		§ 15
9. Komisjoni otsused		§ 16 (+ VS § 124 lg 4)
10. Otsuse teatavakstegemine	§ 34 lg 2	§ 17
11. Ametisse nimetamine või sellest keeldumine	§ 35	§ 18, 19 (+ VS § 124 lg 3)

6.3.1. Konkursi väljakuulutamine

Konkursi väljakuulutamine vabale vanglateenistuse ametikohale sarnaneb üldise avaliku konkursi läbiviimise korraga. Konkursi väljakuulutamise teade saadetakse kõigisse asutustesse, mille koosseisus on vanglateenistuse ametikohad. Lisaks avaldatakse teade veel Ametlikes Teadaannetes (tulenevalt ATS § 31 nõuetest) ning kõrgemate ametnike (peainspektori ja I klassi vanglainspektori) ametikoha täitmisel ka üleriigilises päevalehes. Ametlikes Teadaannetes kuulutab konkursi välja riigisekretär ametisse nimetamise õigust omava isiku ettepanekul. Konkursiteadaandes teatatakse ka konkursi- ja atesteerimiskomisjoni koosoleku toimumise aeg. Enne konkursiteadaandes väljakuulutatud koosolekut on kandidaadil õigus komisjoni juures tutvuda ametijuhendi ja atesteerimisnõuetega. (VTM § 9 lg 6).

6.3.2. Konkursil osalemise tingimused

Dokumentide saatmisel arvestatakse üldist põhimõtet dokumentide kättesaamise kohta – dokument loetakse kättesaaduks, kui see on käsitsi toodud või postitatud tähtpäeval.

6.3.3. Saabunud dokumentide menetlemine

Saabunud dokumentide menetlemise korra sätestamine teenib konkursil osaleja huve, annab talle kindlust. Oluliseimatena tuleb märkida avalduse registreerimine ja dokumentide puudustest teatamine.

6.3.4. Konkursil osalejate hindamine

Konkursil osalevas isikus hinnatakse tema sobivust ametikohale.

6.3.5. Korraldav koosolek

Korraldavat koosolekut ATS-s ette nähtud ei ole, kuid see on kindlasti vajalik. ATS kohaselt otsustab hindamise viisi ja hindamisvoorude arvu komisjon. VTM-ga ei ole komisjonile antud aga täielikku valikuvabadust hindamisvoorude arvu osas. On sätestatud miinimumnõue – vangla peainspektori ja I klassi vanglainspektori ametiastmele vastava ametikoha täitmisel tuleb korraldada vähemalt 2 hindamisvoor.

6.3.6. Komisjoni koosolekul osalevad isikud

Komisjoni koosolekul osalemise õigus on komisjoni liikmetel, ametisse nimetamise õigust omaval isikul (vestlusvooru ajal) ja muudel isikutel komisjoni loal.

6.3.7. Konkursil osaleva isiku õigused

Konkursil osalevale kandidaadile on tagatud õigus olla igal juhul ära kuulatud ja saada täiendavat infot. Samuti juhul, kui konkursi käigus tehti teste, õigus tutvuda testi tulemustega.

6.3.8. Hindamisvooru mitteilumine

Kui isik talle teatatud ajal komisjoni ette ei ilmu, tunnistatakse ta mitteilmunuks ja langeb konkursist välja. Väljalangemist saab vältida mitteilumise mõjuvatest põhjustest teatamisega ning komisjonilt koosoleku uue aja taotlemisega.

6.3.9. Komisjoni otsused

Nagu kõik haldusotsustused, peavad ka komisjoni otsused olema motiveeritud, eriti negatiivsed otsused. Komisjoni otsus konkursil on kohustuslik ametisse nimetamise õigust omavale isikule.

6.3.10. Otsuse teatavakstegemine

Komisjoni otsused tehakse teatavaks kirjalikult. Teatamiseks on ette nähtud suhteliselt lühikesed tähtajad (*nt kolm tööpäeva otsuse tegemisest*).

6.3.1.11. Ametisse nimetamine või sellest keeldumine

Komisjon esitab reeglina ametisse nimetamiseks ühe, parima isiku. Lubatud on esitada ka mitu kandidaati, siis on lõplik valikuõigus ametisse nimetamise õigust omaval isikul.

6.4. Teenistusesisene konkurss

Eelmises peatükis kirjeldatud avalikku konkurssi ei ole võimalik korraldada edutamise puhul. Ametikoha täitmisel **edutamise** korras on konkurss teenistusesisene. Üldiselt on ka teenistusesisele konkursile võimalik kohaldada avaliku konkursi sätteid. Vajalikud on siiski teatud erisused.

Peamise erisusena võib nimetada seda, et konkursi kuulutab välja ametisse nimetamise õigust omav isik (mitte riigisekretär) ja seda vaid asutustes, kus on vanglateenistuse ametikohti. Kandidaadile esitatakse peale selle, et ta peab vastama täidetava ametikoha ametiastmele esitavatele nõuetele veel tingimus, et ta peab asuma ühe astme võrra madalamal ametikohal ja peab seal olema töötanud vähemalt ühe aasta.

6.5. Vanglaametniku korraline atesteerimine

Nii konkurssi vaba ametikoha täitmiseks kui korralist atesteerimist viib läbi **vanglaametnike konkursi- ja atesteerimiskomisjon** (edaspidi komisjon), mis lähtub oma töös justiitsministri 16. märtsi 2001 määrusest nr 34 “Vanglaametnike konkursi- ja atesteerimiskomisjoni põhimäärus ning komisjoni moodustamise kord”. Vanglaametnike tarbeks moodustatakse eraldi komisjonid, st paralleelselt toimivad vanglaametnike komisjon ja muude riigiametnike komisjon.

Vanglaametnike komisjonid moodustatakse kahel tasandil:

- 1) Justiitsministeerium – vangla direktori, direktori asetäitja, osakonnajuhataja ja talituse juhataja jaoks, samuti teiste ministeeriumite valitsemisalas teenistuses olevate vanglaametnike jaoks;
- 2) vangla – muude vanglaametnike tarbeks.

Korraline atesteerimine toimub iga 3 aasta tagant. Korraline atesteerimine viiakse läbi justiitsministri 16. märtsi 2001. a määruse nr 33 “Vanglaametnike atesteerimise kord ning vanglaametniku atesteerimisleht ja atesteerimise aeg” kohaselt. Tavaliste riigiametnike puhul toimub ka iga-aastane hindamisvestlus, vanglaametnikel on sellest loobutud. Korralisel atesteerimisel tutvub komisjon atesteerimisnõuetega, ametijuhendiga ja muude vanglaametnike tööülesandeid sisaldavate õigusaktidega, samuti atesteeritava vahetu ülemuse antud iseloomustusega. Atesteerimine toimub nende alusel. Atesteerimisnõuded on kehtestatud ametiastmete kaupa justiitsministri 10. aprilli 2003. a määrusega nr 29 „Vanglaametnike ametiastmete atesteerimisnõuded“. Ametijuhendi kehtestab ametikohtadele nende tüüpide kaupa ametisse nimetamise õigust omav isik. Reeglina viiakse korralisel atesteerimisel esmalt läbi dokumendivoor ja teises järjekorras vestlusvoor.

Komisjon teeb ühe järgmistest otsustest (VS § 124 lg 1):

- tunnistab vanglaametniku ametiastmele vastavaks ja võib teha ametisse nimetamise õigust omavale isikule ettepaneku vanglaametniku edutamiseks või vanglaametniku ergutamiseks;
- tunnistab vanglaametniku ametiastmele mittevastavaks ja teeb ametisse nimetamise õigust omavale isikule ettepaneku vanglaametniku teenistusest vabastamiseks või tema üleviimiseks madalamale ametiastmele vastavale ametikohale;
- teeb ettepaneku saata vanglaametnik täiendkoolitusele ja lükata atesteerimine 1 aasta võrra edasi.

Täiendkoolitusele saatmise otsust võib sama ametniku suhtes teha vaid ühe korra järjest. VS § 124 lg 5 kohaselt on konkursi- ja atesteerimiskomisjoni otsus ametisse nimetamise õigust omavale isikule kohustuslik, erandid on tehtud vaid edutamise ja ergutamise osas.

7. VANGLAAMETNIKU TEENISTUSKOHUSTUSED

7.1. Üldist

Vanglaametniku peamised teenistuskohustused tulenevad ATS-st ja VS-st. Konkreetsemalt määratletakse ametniku teenistuskohustused madalamates aktides (kõige detailsemalt ametijuhendis). Vanglaametnike erinevate kategooriate kohustused erinevates situatsioonides on sätestatud vangistust reguleerivates õigusaktides (*vt justiitsministri 26. märtsi 2003. a määrus nr 20 “Vangla saatemeeekonna ülesanded ja töökord”*; *justiitsministri 30. novembri 2000. a määrus nr 72 “Vangla sisekorraeeskiri”*; *justiitsministri 1. aprilli 2003. a määrus nr 23 „Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamine“*). Nagu muud riigiametnikudki peab vanglaametnik oma tegevuses lähtuma ATS-i lisana kinnitatud avaliku teenistuse eetikakoodeksist.

Seadustest tulenevad peamised teenistuskohustused

Kohustus või keeld	ATS	VS
1. Ustavuskohustus	§ 28 ja § 59	
2. Teenistuskohustus	§ 28	
3. Allumiskohustus	§ 59 lg 2, § 60 ja § 63	
4. Asjaajamise ja vara üleandmise kohustus	§ 65	
5. Vaikimiskohustus	§ 67	§ 132
6. Majandusliku sõltumatus tagamise kohustus	§ 76	
7. Keeld kuuluda relvi valdavasse organisatsiooni, tulundusühendusse ja erakonda, osaleda ettevõtluses	§ 68–70 ja § 72	
8. Majanduslike huvide deklareerimise kohustus	§ 75	
9. Loa taotlemise kohustus osalemiseks teenistusvälises tegevuses	§ 68, § 72 ja § 73	
10. Teatamiskohustus		§ 133
11. Vormiriietuse kandmise kohustus		§ 134
12. Keeld osaleda teenistusalastes surveaktsioonides		§ 135 p 1
13. Töötamine teise tööandja juures, va pedagoogilisel, teaduslikul või loomingulisel tööl		§ 135 p 2
14. Kohustus vajadusel tööaja summeeritud arvestuse järgi kuni 24 tunnises vahetuses		§ 137
15. Kohustus töötada puhkepäevadel ja riigipühadel		§ 138
16. Kohustus teha vajadusel ületunnitööd		§ 139
17. Kohustus tulla nõudmisel puhkuselt tagasi		§ 140
18. Valveaja kohustus		§ 141
19. Teenistuskohast mittetulenevate korralduste ja teenistusülesannete hulka mittekuuluvate ülesannete täitmine	§ 60, § 61 ja § 64	

7.2. Vaikimiskohustus

Selline kohustus (küll erineva nimetuse all) tuleneb nii VS-st kui ATS-st. ATS-s on sätestatud, et ametnik peab hoidma nii teenistuse ajal kui pärast teenistusest vabastamist riigi- ja ärisaladust ja muud konfidentsiaalsena saadud informatsiooni. Kas teavet saab lugeda konfidentsiaalsena saadud informatsiooni hulka hinnatakse igal juhul eraldi, kuigi peaks lähtuma põhimõttest, et selleks tuleb lugeda infot, mis on ametnikule teatavaks saanud tema ametikohustuste täitmise tõttu (st tavakodanikuna ta sellist infot ei oleks saanud).

VS-s nimetatud ametisaladuse hoidmise kohustus on veidi erineva sõnastusega. VS § 132 keelab avaldada vanglaametnikule seoses teenistusülesannetega teatavaks saanud asjaolusid. Kuigi sõnastus on erinev, on nende kahe regulatsiooni sisu põhimõtteliselt sama.

7.3. Teatamiskohustus

Arvestades vanglateenistuse iseloomu on teatamiskohustus väga olulisel kohal ja seetõttu ka seaduses otse välja kirjutatud. Selline infovahetus aitab vangla eest vastutaval isikul teha õigeid otsuseid, teatamiskohustuse rikkumine võib aga kujutada suurt ohtu vangla julgeolekule.

Vanglaametnik on kohustatud vangla direktorile (või kõrgemale kohalviibivale vanglaametnikule) viivitamatult teatama kõigest karistuse täideviimisel esile kerkivatest tähtsatest juhtudest, mis puudutavad:

- sisekorraeskirja täitmist;
- vangla julgeolekut;
- tähelepanekuid kinnipeetava kohta, mis aitavad kaasa karistuse täideviimise eesmärkide saavutamisele;
- kinnipeetava haigestumisest.

Viimasel juhul teavitatakse arsti.

7.4. Vormirietuse kandmise kohustus

VS sätestab selle kohustuse väga lakooniliselt. Vangla on kohustatud vanglaametnikule vormirietuse väljastama ja ametnik on kohustatud seda kandma. Vormirietuse eesmärk on näidata vanglaametnikke ühtse teenistusgrupi liikmetena. Praktiline väljund on eristumine kinnipeetavate massist, kuna arvestades vanglate suurust ja vanglaametnike rohkust ei pruugi kõik vanglateenistujad üksteist tunda. Vormirietuse juurde kuuluvad ka eraldusmärgid (pagunil või õlakul), mille idee on erinevate tasandite vanglaametnike eristamine. Vormirietuse küsimustel peatutakse pikemalt sotsiaalsete tagatiste teema juures.

7.5. Keeld osaleda teenistusalastes surveaktsioonides

Võttes arvesse vanglate tähtsust riigi sisejulgeolekule ei saa olla lubatav vanglaametnike osalemine surveaktsioonides. Surveaktsioonide peamiste näidetena võib tuua *streigi ja piketi*.

7.6. Töötamine teise tööandja juures

Sellise piirangu eesmärk on tagada puhanud ja ergas vanglaametnikkond, kuna ei saa olla aktsepteeritav muust tööst väsinud vanglaametniku lubamine *nt valvepostile*. Kahjuks tekitab selline piirang praktikas olulisi probleeme.

Erandina on vastavalt VS §-le 135 lubatud töötada:

- pedagoogilisel tööl;
- teaduslikul tööl;
- loomingulisel tööl.

7.7. Kuni 24 tunnine vahetus

Reeglina on riigiametnikul ette nähtud 8-tunnine tööpäev ja 5-päevane tööädal. Vanglateenistuse erisusi arvestades on vaja teha sellest erandeid. Ei ole võimalik kinnipeetavaid pärast kella viite või puhkepäeviti valveta jätta. Siit tuleneb erisäte VS-s, mille kohaselt on vanglaametnikku lubatud tööle rakendada reeglina 12 või erandina justiitsministri loal kuni 24 tunnises vahetuses. Justiitsministri 01. detsembri 2000. a käskkirjaga nr 359 on selline luba antud kõigile vanglatele. VS § 137 lubab seega erandit tööaja pikkusest ja vanglaametniku töölerakendamist ka ööajal.

7.8. Kohustus töötada puhkepäevadel ja riigipühadel ning teha ületunnitööd

Eelmises punktis toodud põhjustel on vajalik VS §-s 138 sisalduv võimalus rakendada vanglaametnikku puhkepäevadel ja riiklikel pühadel. Riiklikel pühadel ja puhkepäevadel töötamine on korraline ja nähakse ette vahetuste ajakavaga. Väljaspool ajakava võib ametnikku rakendada vaid tema nõusolekul.

Nõusolekut ei ole tarvis, kui tegemist on vajadusega erakorralise sündmuse ärahoidmiseks või selle tagajärgede kõrvaldamiseks. Erakorralise sündmuse korral võib vanglaametnikule anda ka tema teenistusülesannetest erinevaid ülesandeid. Erakorralise sündmusena nimetab VS nt:

- massilist korratust;
- loodusõnnetust;
- tulekahju;
- epideemiat;
- õnnetusjuhtumit.

Kohustus ületunnitöö tegemiseks võib tekkida lisaks nimetatud juhtudele ka juhul kui on tegemist teenistusülesannetega, mida ei ole võimalik lõpetada tööaja piires ning kui järgmisesse vahetusse jääb vanglaametnik ilmumata ja teenistuses ei tohi olla vaheaega (*nt välisvalveteenistus*).

7.9. Kohustus tulla puhkuselt tagasi

Siin võib eristada puhkuselt tagasikutsumist vanglaametniku nõusolekul ja tagasikutsumist hoolimata nõusolekust. Reeglina on vanglaametnikul õigus keelduda puhkuselt tagasi tulemisest. Piiranguks on ka säte, et tagasikutsumine on lubatud vaid kahel korral puhkuse jooksul. Keelduda ei saa vanglaametnik, kui puhkuselt tagasi kutsumine on seotud erakorralise sündmusega. Põhjused on siin taas samad kui eelmistes punktides mainitud.

7.10. Valveaeg

Pidevalt peab teatud osa vanglaametnikest olema kättesaadav erakorraliste ülesannete täitmiseks. Valveaja kohustust täpsustab iga vangla direktor oma käskkirjaga. Võimalik on nõuda ametniku viibimist vanglas või lihtsalt kindlaksmääratud kohas. Kõrgemate astmete vanglaametnikel mõndades vanglates kujutab valveaeg tavaliselt kohustust viibida teatud aja tagant nädalavahetustel vanglas.

8. VANGLAAMETNIKU SOTSIAALSED TAGATISED

8.1. VS-st ja ATS-st tulenevad sotsiaalsed tagatised

Nii nagu ametnikel on riigi ees kohustused, mida nad peavad täitma, nii on ka riigil ametnike suhtes kohustused, millele vastavad ametnike õigused. Meenutusena avaliku teenistuse õiguse üldosast võib ametniku õigused jagada üldjoontes varalisteks ja mittevaralisteks õigusteks:

- varalised õigused – *nt palk, lisatasud, lähetuskulude hüvitus, puhkusetasu jms;*
- mittevaralised õigused – *nt töö- ja puhkeaeg, puhkus jms.*

Kõigi riigiametnike õigused on loetletud ATS-s, erilised ainult vanglaametnikele kohaldatavad õigused tulenevad VS 6. peatüki 2. jao 5. jaotisest. Üldiselt on riigiametnikel seadusest tulenevalt suuremad sotsiaalsed tagatised kui töölepingu alusel töötavatel isikutel. Riigiametnike osas peabki kõik olema reguleeritud seadusega, töösuhte puhul lepivad pooled õigustes ja kohustustes kokku lepingus.

Vanglaametnike sotsiaalsete garantiide võrdlus ATS-is sätestatud sotsiaalsete garantiidega

Sotsiaalsed garantiid	ATS ehk üldine süsteem	Vanglaametnikud
1. Palgasüsteem	Palgaastmetele vastavad VV määrusega avalikele teenistujatele kehtestatud palgamäärad.	Üldisest süsteemist erinev palgakorraldus (eraldi VV määrus).
2. Lisatasu teenistusaastate eest	Alates 5, 10 ja 15 aastastest teenistusstaazist vastavalt 5, 10 ja 15% palgamäärast. ATS § 37	Alates 5, 10 ja 15 aastastest vanglateenistusstaazist vastavalt 5, 10 ja 15% palgamäärast. VS § 136 ²
3. Lisatasu akadeemilise kraadi ja keelte eest.	Magistri- ja doktorikraadi eest vastavalt 10 või 20% ametipalgast, alates kolmandast võõrkeelest 10% (mitte rohkem kui 30%). ATS § 38 ja 39	Üldine.
4. Lisatasu riigisaladuse ja salastatud teabekandja töötlemise eest	Kuni 50% ametipalgast. ATS § 39 ¹	Üldine.
5. Üleviimine	Teise paikkonda võib üle viia ametniku nõusolekul, hüvitisena 1 kuu palk uuel ametikohal ja kolimiskulude kompenseerimine. ATS § 41	Üldine. Lisaks: Võib viia teenistuslikest vajadustest lähtuvalt üle ametniku nõusolekuta (v.a erandid), ette teatamine 2 kuud. VS § 128 lg 4 p 3 ja § 144
6. Sõidukulude hüvitamine	Isikliku sõiduki ametisõitudeks kasutamise kulud hüvitatakse VV kehtestatud tingimustel, ulatuses ja korras. ATS § 42	Üldine.
7. Puhkus	35 kp, kolmanda ja iga järgmise aasta eest 1 päev lisapuhkust (mitte rohkem kui 10 päeva). ATS § 45	Üldine + kuni 10 kp eeskujuliku teenistusülesannete täitmise eest aastas. VS § 140

8. Õppepuhkus tööalaseks enesetäiendamiseks	Üks kord viie aasta jooksul kuni 3 kuuks ametipalga säilitamisega. ATS § 54	Üldine.
9. Tööandja eluruum	Antakse võimalusel teise paikkonda üleviimisel või kui ametiasutuse asukohas puudub ametnikul omaette eluruum. ATS § 55	Üldine.
10. Toetus teenistuja surma korral või invaliidistumisel teenistuskohuste täitmisel	Uhekordne toetus teenistuja 10 aasta ametipalga ulatuses, töövõime kaotusel 1–5 aasta ametipalga ulatuses. ATS § 56	Uhekordne toetus teenistuja 10 aasta palga ulatuses, töövõime kaotusel 1–7 aasta palga ulatuses. Kehavigastuse puhul, mis ei toonud kaasa töövõime kaotust 1 kuu palga ulatuses. Ravi- ja ravimikulud kannab riik.VS § 142
11. Ametniku vanaduspension	Vastavalt teenistusstaazile suurendatakse 10–50%. ATS § 57	Vastavalt VAPS-le
Lisagarantiid vangistusseaduses		<ul style="list-style-type: none"> • Töö- ja puhkeaja erisused • Erinev tööajarežiim • Erisused ületunnitöö reguleerimisel • Valveaeg • Vanglaametnikule hüvitab teenistuskohustuste täitmisel tekitatud varalise kahju riik (VS § 143) • Riik tagab tasuta terviseuuringud (VS § 146) • Tasuta vormiriietus (VS § 147)

Järgnevalt vaadeldakse vaid VS sätetest tulenevaid erisusi.

8.2. Töö tasustamine

Vanglaametnike palgasüsteem erineb täiesti muude riigiametnike palgasüsteemist. Tavalisi riigiametnikke tasustatakse ametisse nimetamise õigust omava isiku äranägemisel “Riigiteenistujate ametinimetuste ja palgaastmestiku seaduse” (RAPS) antud piires. Nimetatud seadus sätestab erinevatele ametnike kategooriatele erineva tasustamise astme (palgaastme). Täpsemalt öeldes on jagatud 7.-35. palgaastmesse. Palgaastmele vastava palgamäära kehtestab iga-aastaselt Vabariigi Valitsus. Vanglas töötavatele muudele teenistujatele makstakse alates VS jõustumisest palka samadel alustel kui muudele riigiteenistujatele.

Vanglaametniku töötasu sõltub tema ametiastmest. Peale ametniku liikumise suuremat vastutust eeldavatele kõrgematele ametikohtadele tuleb pöörata tähelepanu ka tema teenistuse kestvusele, vältimaks teenistujate kaadri volavust. Nii on vanglaametnike tasustamisel kombineeritud omavahel staažipõhimõtet saavutuspõhimõttega. Vanglaametniku töötasu küsimused on lahendatud Vabariigi Valitsuse 18. märtsi 2003. a määrusega nr 84 „Vanglaametnike töötasustamine“ ja VS §-des 136-136².

Vanglaametniku palgasüsteemi alused on välja töötatud karjäärisüsteemi põhimõtteid arvestades – st ühe rühma ametnikud (samasuguste õiguste ja kohustustega) peavad saama enam-vähem ühetaoliselt tasustatud. Selle süsteemi miinuseks on palga kaudu ametniku motiveerimise võimaluse puudumine. Seetõttu on teatud määral nähtud ette ka „tulenuspalga“ maksmise võimalus. **Kokkuvõtvalt** võib öelda, et iga ametikoha kohta on kehtestatud kindel palgamäär, mida võib seaduses nimetatud alustel diferentseerida ning millele lisaks võib maksta seadusest tulenevaid lisatasusid.

Vanglaametniku palk sõltub neljast tingimusest:

1. **Aste.** Vanglaametniku töötasu sõltub ametiastmest, st mitte ametikohast. Astmete kaupa on paika pandud palgaastmed 1-5, kusjuures 1. on madalaim ja 5. on kõrgeim. Igale palgaastmele on kehtestatud vastav palgamäär. Tegemist on määraga, millest vähem vanglaametnik palka saada ei saa.

2. **Diferentseering ehk suurendus.** Teenistuse eripärast tulenevalt on põhjendatud, et samal ametiastmel teenivad vanglaametnikud saavad teatud määral eri suurusega teenistustasu. Erisuste kehtestamiseks on ette nähtud võimalus palgamäärasid diferentseerida. Et palgakorraldus oleks selge ning et välistada ametnike põhjendamata otsuseid, on VS §-ga 136¹ kehtestatud 30% piir, mille ulatuses on lubatud töötasu diferentseerimine ühel alusel. Nendeks alusteks on seadusest tulenevalt - kvalifikatsioon, piirkond, asutus või ametikoht. Vabariigi Valitsuse määrusega on välja valitud ainult teatud alused ja neid täpsustatud. Konkreetsed diferentseerimise määrad on kehtestatud Vabariigi Valitsuse määrusega.

Vanglaametnike palgamäära suurendatakse järgmiselt:

- 1) *Vangla sisevalveteenistuse I ja II klassi valvuril 20% palgamäärast.* Diferentseerimine lähtub ametikohast. Diferentseerimise põhjuseks on välis- ja sisevalve teenistuse erisused. Välisvalve ametniku ülesanne on valvata vangla välispiiret, st olla tähelepanelik ja reageerida vajalikul hetkel. Sisevalve valvur peab suhtema vanglas kinni peetavate isikutega ja peab oskama mõjutada neid positiivses suunas, samuti on tal oht sattuda ründe ohvriks. Kuna sisevalve valvurile esitatakse suuremaid nõudmisi ja tema töö on ohtlik, peab sisevalve valvuri töö olema kõrgemalt hinnatud ja teda tuleb tasustada seda arvestades;
 - 2) *Õhtu- või öötööd tegeval vanglaametnikul 10% palgamäärast.* Diferentseerimisel lähtutakse ametikohast. „Palgaseaduse“ § 17 kohaselt on õhtu- ja öötöö hüvitamiseks kaks võimalust: maksta tegelikult tehtud tundide eest lisatasu või suurendada põhipalka. Arvestades vanglaametnike suurt arvu ei ole mõistlik õhtu- ja öötöö tunde arvutada. Seega nähakse ette õhtu- või öötööd tegevate ametnike palgamäära diferentseerimine;
 - 3) *Vanglaametnikul, kelle vahetu alluv on samal ametiastmel, 30% palgamäärast.* Diferentseerimine lähtub ametikohast. Vanglateenistuses on viis astet, kuid ametikohti on rohkem (vt justiitsministri 20. novembri 2000. a määrus nr 46 „Vanglaametniku ametiastmetele vastavad ametikohad“). Näiteks on ühel astmel vangla direktori ja direktori asetäitja ametikohad (vangla peainspektori ametiaste) ning osakonna juhataja ja peaspetsialisti ametikohad (I klassi vanglainspektori ametiaste). Kindlasti ei saa aga nendel ametikohtadel olevatele inimestele maksta täpselt ühesugust palka;
 - 4) *Õppeasutuses vanglateenistuses oleval vanglaametnikul 30% palgamäärast.* Diferentseerimine lähtub asutusest. Õpetamine ei ole vanglaametnike hulgas väga populaarne. Samas on vaja õppeasutustesse oma valdkonna parimaid spetsialiste, kes suudaksid tulevastele vanglaametnikele edasi anda spetsiifilisi teadmisi vanglatööst. See on kvalifitseeritud vanglaametnikkonna kujundamise vältimatuks eelduseks;
 - 5) *Vangla peainspektoril ja I klassi vanglainspektoril, kes on teenistuses vanglas, milles on palga määramisele eelnenud aastal olnud keskmiselt üle 300 kinnipeetava ja vahistatu, 10% palgamäärast.* Diferentseerimine lähtub asutusest. Eestis on eri suurusega vanglaid, alates umbes 40 kinnipeetavaga Rummu Avavanglast kuni umbes 1550 kinnipeetavaga Murru Vanglani. Juhi töökoormus sõltub oluliselt sellest, kui palju alluvaid tal on ja kui paljude vanglas kinni peetavate isikutega ta peab töötama. Seetõttu ei ole mõistlik kohaldada kõigi vanglate juhtivametnikele ühesuguseid palgatingimusi. Palgamäära suurendus hakkas praeguse seisuga kehtima Tallinna, Tartu, Murru ja Ämari vanglate juhtivametnike kohta.
3. **Lisatasu täiendavate teenistusülesannete eest.** Seda lisatasu makstakse ainult konkreetsete ülesannete eest. Reeglina vaid ühekordsete ülesannete eest (*nt käsiraamatu väljatöötamine*). Erandina saab seda lisatasu maksta ka väga selgelt piiritletud pideva lisäülesande eest (*nt relvastatud üksuse töös osalemine*). Lisatasu määramisel tuleb täiendav teenistusülesanne käskkirja väga selgelt ära märkida. Täiendavaks teenistusülesandeks loetakse ametijuhendis nimetatud ülesannet, mida vanglaametnik täidab asutuse juhi või vahetu ülemuse korralduse alusel. Seda lisatasu saab maksta vaid teatud ulatuses. Seda võib maksta kuni 50% ulatuses palgaastmele vastavast palgamäärast.
4. **Lisatasu nõutavast tulemuslikuma töö eest.** Selle lisatasu maksmise aluseks on asutuse töö tulemuslikkuse hindamine vanglaametnike kollektiivse või individuaalse panuse kaudu asutuse eesmärkide saavutamisel. Tegemist on „tulemustasu“ või „motivatsioonitasuga“, mida makstakse ühekordselt 1–4 korda aastas. Selle tulemustasu suurust piirata ei ole mõistlik.

Üldseadust (nt ATS) kohaldatakse juhul, kui eriseadusega (VS) ei ole sätestatud teisiti. Vanglaametnikule võib aga maksta muid ATS-st, „Palgaseadusest“, „Puhkuseadusest“ ning „Töö- ja puhkeaja seadusest“ tulenevaid summasid. Seega on vanglaametnikul õigus samasugustele ühekordsetele tasudele/toetustele, kui muudel riigiametnikelgi. VS teeb nendest küll väikesed erandid, kuid need tulevad eraldi käsitlemisele hiljem.

8.3. Sotsiaalsed tagatised üleviimisel

8.3.1. Nõusolekuta üleviimine (VS § 128 ja § 144)

Nõusolekuta on vanglaametnikku lubatud ühelt vanglateenistuse ametikohalt teisele üle viia juhul, kui ametikohavahetus ei too kaasa elukohavahetust või töölejätmise aja olulist suurenemist. Nõusolekuta üleviimist võib teostada üks kord atesteerimisperioodi jooksul.

Kuna nõusolekuta üleviimine piirab oluliselt isiku õigusi, siis on VS-s selleks puhuks vanglaametnikule ette nähtud teatud tagatised. Et ametnikul oleks aega muudatusega kohaneda, tuleb talle sellest ette teatada vähemalt 2 kuud. VS § 144 näeb ette, et kui palk uuel ametikohal on väiksem tema eelnevast palgast, siis säilitatakse talle endine palk 3 kuu jooksul.

8.3.2. Üleviimine muule riigiteenistuse ametikohale (VS § 129 ja § 145)

Muule riigiteenistuse ametikohale üleviimisel võrdsustatakse muul ametikohal teenitud aeg vanglateenistuses töötatud ajaga. Kuna muule riigiteenistuse ametikohale viimine on mõlema poole huvides, siis ei tohi vanglaametnik jääda siin kannatajaks.

8.3.3. Üleviimine madalamal ametiastmele kuuluvale ametikohale (VS § 128 ja § 130)

Madalamale astmele vastavale ametikohale üleviimiseks on vajalik vanglaametniku enda **taotlus**, või kui üleviimine toimub ametisse nimetamise õigust omava isiku algatusel, siis vanglaametniku **nõusolek** (VS § 128 lg 2).

Vanglaametnikul on reeglina õigus kohesele ennistamisele, kui tema endisel astmel tekib vaba ametikoht. Samuti säilitatakse talle 3 kuu vältel tema endise astme järgne palk (VS § 130 lg 1 p 2). See õigus ei kehti aga sellise ametniku suhtes, kes nimetati madalamale ametiastmele vastavale ametikohale tema tunnustamise tõttu ametiastmele mittevastavaks (VS § 130 lg 3).

8.3.4. Teise paikkonda üleviimine (ATS § 41)

Teise paikkonda üleviimine on lubatud vaid ametniku nõusolekul. Sellest hoolimata makstakse talle hüvituseks 1 kuu ametipalk (uue ametikoha järgne) ning hüvitatakse tema ja ta perekonnaliikme kolimiskulud. Kolimiskulud hüvitatakse vaid arvete esitamise korral.

8.4. Töö- ja puhkeaeg (VS § 137)

Kuigi vanglaametnike puhul võib teenistuslikest vajadustest lähtuvalt rakendada tööaja summeeritud arvestust (st vahetustega töötamist), on selline vangla direktori õigus siiski piiratud. Reeglina on lubatud kohaldada kuni 12-tunniseid vahetusi. Erandina, justiitsministri loal, võib vahetuse kestus ulatuda kuni 24 tunnini. Kvartalis ei tohi vanglaametnik siiski töötada rohkem tunde kui ta töötaks normaaltööaja (8 tundi päevas, 5 päeva nädalas) korral.

24-tunnise vahetuse korral sätestab seadus ka nõude, et selle 24 tunni sees tuleb ette näha 6 tundi einetamiseks ja puhkamiseks. Samuti ei või vanglaametnikku taas tööle rakendada enne 12 tunni möödumist alates vahetuse lõppemisest.

8.5. Töötamine puhkepäevadel ja riiklikel pühadel (VS § 138)

Puhkepäevadel ja riiklikel pühadel töötamise eest on ette nähtud erinevad kompenseerimise mehhanismid.

- puhkepäevadel – tasustatakse kahekordses ulatuses või
– kompenseeritakse see vabade päevade andmisega 2 järgneva nädala jooksul
- riiklikel pühadel – tasustatakse kahekordses määras (vabade päevadega kompenseerimine ei ole lubatud)

Tähelepanu tuleb pöörata ka sellele, et puhkepäeval töötamine kompenseeritakse vaid juhul, kui see toimub vahetuseväliselt. Järelikult puhkepäeval töötamisel graafiku järgi makstakse tavalist palka ja täiendavat tasustamist ei toimu. Riigipühadel töötamine kompenseeritakse igal juhul.

8.6. Ületunnitöö (VS § 139 + Töö- ja puhkeaja seadus § 7–9)

Vanglaametnikku võib ületunnitööle rakendada vaid piiratud juhtudel (vt eelmine teema). Ületunnitöö eest makstakse talle lisatasu tunnipalgale 1,5 kordses ulatuses. Mitte mingil juhul ei ole lubatud seda asendada vabade päevadega. Ületunnitöö piirnorm on 200 tundi aastas. Samas ei või tööaeg nädalas ületada keskmiselt 48 tundi neljakuulise arvestusperioodi jooksul ja töötajat ei ole lubatud rakendada ületunnitööle üle 4 tunni päevas. Vaata “Töö- ja puhkeaja seadus” § 9.

8.7. Valveaeg (VS § 141)

Ka valveaja, kui peamiselt operatiivteenistustele omase kohustuse, rakendamiseks on seadusandja ette näinud piirangud. Nimelt võib ühes kuus vanglaametniku suhtes kohaldada valveaega vaid 24 tunni piires. Kas vanglaametnikule pannakse kohustuseks see 24 tundi korraga või ositi, on vangla direktori otsustada. Selle eest on ette nähtud ka lisatasu – 10% tunnipalgamäärast.

8.8. Puhkus

Puhkus on üks olulisi soodustusi riigiametnikule. Nimelt on riigiametnike puhkus oluliselt pikem kui töötajatele kohaldatav “Puhkuseseadusest” tulenev puhkus. “Puhkuseseaduse” § 9 lg 1 kohaselt on põhipuhkuse kestuseks reeglina 28 kalendripäeva (kp). Sama seaduse § 9 lg 2 p 3 ja ATS § 45 kohaselt on riigiametniku puhkus 35-päevane. Lisapuhkusepäevi saab ametnik teenistusstaazi eest ühe päeva kolmanda ja iga järgmise teenistuses oldud aasta eest, kuid mitte rohkem kui 10 kalendripäeva. Lisapuhkuse andmine on kohustuslik, asutuse juht võib sellest kõrvale kalduda vaid distsiplinaarkaristuse kehtivuse ajal. Ka vanglaametnikele antakse puhkust nagu tavalisele riigiametnikule.

Lisaks ATS-st tulenevale puhkusele võib vangla direktor anda täiendavat tasulist lisapuhkust eeskujuliku teenistusülesannete täitmise eest kuni 10 kalendripäeva aastas (VS § 140 ja § 151 lg 2 p 2). See on mõeldud ergutusena ja peaks seega olema pigem erand kui reegel. Sarnaselt on reguleeritud ka politseiametnike puhkus.

Enne VS jõustumist reguleeris vanglaametniku puhkusega seonduvaid küsimusi “Vanglaametnike teenistusmäärustik”, mille p 66 kohaselt võis vanglaametnik TMS mõttes (st iga vanglas teenistuses olev riigiametnik) saada puhkust 35 kuni 56 kalendripäeva aastas. Puhkusepäevade arv sõltus staazist. Kusjuures mitte ainult vanglateenistusstaazist, vaid ka muudes sarnastes teenistustes (*nt politsei, piirivalve jms*) töötatud ajast. Lisaks võis vanglaametnikule anda puhkust 10 kalendripäeva mõjuvatel põhjustel. Taoline regulatsioon oli kehtestatud vanglaametniku kaitseks, st see pidi võimaldama tal pingerikkast tööst välja puhata. Praktikas tekitas selline regulatsioon suuri probleeme. Arvestades tööjõu nappust vanglates oli vangla töö organiseerimine väga raske kui paljud töötajad olid puhkusel peaaegu 2 kuud aastas.

Kõigele sellele lisaks võib ametniku ja tööandja kokkuleppel anda ametnikule palgata puhkust, mille kestus ei ole piiratud. Selleks peab olema aga mõlema poole nõusolek.

Puhkuse kestus kalendripäevades

Seadus	Põhipuhkus	Staaži eest	Asutuse suva	KOKKU
TLS ja Puhkuseseadus	28 kp	–	seadus ei sätesta, võib piiramatult	seaduse kohaselt 28, tööandja suval piiramatult
ATS	35 kp	max 10 kp	–	max 45
Vanglaametnike teenistusmäärustik	35 kp	max 21 kp	mõjuval põhjusel max 10 kp	max 66
VS	35 kp	max 10 kp	eeskujuliku teenistus-ülesannete täitmise eest max 10 kp	max 55

Puhkuse aja eest makstakse igale ametnikule puhkusetasu ning on lubatud maksta puhkusetuetust kuni 1 kuu ametipalgale ulatuses. Puhkusetuetust ei või maksta distsiplinaarkaristuse kehtivuse ajal.

8.9. Pension

Riigiametniku pensioni erisused on sätestatud ATS-s, kuid see seadus vanglaametnike pensioni puhul kohaldamisele ei tule. Vanglaametnik kuulub selliste eriliste isikute kategooriasse, kellele rakendatakse “Väljateenitud aastate pensionide seadust” (VAPS). Väljateenitud aastate pension määratakse nende

kutsealade töötajatele ja teenistujatele, kes teevad sellist tööd, millega kaasneb enne vanaduspensioni ikka jõudmist kutsealase töövõime kaotus või vähenemine, mis takistab sellel kutsealal või ametikohal töötamise jätkamist. Vanglaametnike puhul peaks see kutsealase töövõime kaotus väljenduma selles, et ametnik ei suuda oma füüsiliste võimete tõttu enam nõutaval tasemel tööd teha. Väljateenitud aastate pensioni saavad muuhulgas *politseiametnikud, lendurid, kaevurid, meremehed, baleriinid jms* (täpsemalt vt VAPS). Väljateenitud aastate pension arvutatakse erineva metoodika järgi, kui muudele isikutele makstav pension (“Pensioniseadus”).

Õigus väljateenitud aastate pensionile on reeglina vanglaametnikul, kes on politseis, uurimisasutuses, tuletõrjes või vanglas pensionile õigust andvatel ametikohtadel töötanud vähemalt 25 aastat. Juhul kui vanglaametnik on vabastatud teenistusest vanuse, tervisliku seisundi või koosseisude koondamise tõttu, oli tal õigus sellele pensionile, kui ta teenistusest lahkudes on vähemalt 50-aastane ja tal on üldist pensioniõiguslikku staaži vähemalt 25 aastat, millest pool peab olema saadud eelnimetatud ametikohal teenides.

8.10. Toetus tervisekahju või hukkumise korral

Arvestades vanglaametniku teenistuse erilist ohtlikkust on vanglaametnikud “kindlustatud” ka seoses teenistusega tekkinud tervisekahju ja hukkumise korral. Kuigi on olnud arutlusel vanglaametnike kindlustamine ka eraõiguslikes kindlustusseltsides, on hetkel mindud siiski seda teed, et vastavad hüvitised ja toetused makstakse vajaduse tekkimisel riigieelarvest.

VS § 142 kohaselt makstakse toetust ja hüvitatakse kulud järgmiselt:

Juhtum	Toetus/hüvitus
1. hukkumine	1.1. toetus 10 aasta palga ulatuses
	1.2. matusekulude hüvitamine
2. püsiv töövõimetus:	
2.1. ei toonud kaasa teenistusest vabastamist	2.1. toetus 1 aasta palga ulatuses
2.2. tõi kaasa teenistusest vabastamise	2.2. toetus 2 aasta palga ulatuses
2.3. töövõime täielik kaotus	2.3. toetus 7 aasta palga ulatuses
3. terviserikkega kehavigastus, mis ei viinud püsiva töövõime kaotuseni	3. toetus 1 kuu palga ulatuses

Vigastada saanud või haigestunud vanglaametniku **ravi- ja ravimikulud** kannab samuti riik.

“Politseiteenistuse seaduses” on toetused ja kulude hüvitamine ette nähtud põhimõtteliselt samuti. “Vanglaametnike teenistumäärustiku” kohaselt maksti hukkumise korral 10 aasta palk ning invaliidistumise puhul toetust 5 või 1 aasta palga ulatuses. ATS näeb ette samasugused toetused.

Konspektis olen kasutanud mõistet “püsiv töövõimetus”, kuigi VS-s on räägitud “invaliidistumisest”. Erinevus tekkis asjaolust, et seadused ei ole omavahel kooskõlas. VS vaid nimetab invaliidisust, kuid selle mõiste määratleb ja selle tekkimise tagajärgi reguleerib “Riikliku pensionikindlustuse seadus”, millest antud valdkonnas tuleks ka lähtuda. Seega on VS-s kasutatav invaliidisuse mõiste vananenud ja korrektne on kasutada terminit “püsiv töövõimetus”.

Tabeli punktis 1 nimetatud toetus makstakse vanglaametniku **perekonnaliikmele ja vanglaametniku ülalpidamisel olnud isikule**. Seega makstakse toetust hukkunud vanglaametniku kõige lähedasematele inimestele. Selline isikute grupp on valitud, kuna toetuse maksmisel on 2 eesmärki – moraalse kahju hüvitamine ja toitjakaotuse hüvitamine. Matusekulud hüvitatakse need kandnud isikule. Matusekulud katnud isik üldist matusetootust (tuleneb Vabariigi Valitsuse 22. juuni 1993. a määrusest nr 190 “Matusetootuse määramise ja maksmise kohta”) ei saa, kuna seda ei maksta, kui matusekulud kannab riik.

Nagu eelpool nimetatud laienevad mõned vanglateenistuse sätted ka muudele isikutele, täpsemalt vangla sotsiaaltöötajale ja vanglaametnikukandidaadile. Lisaks vanglaametnikule ja tema perekonnaliikmele on õigus sellistele toetustele ja hüvitustele ja vanglaametnikukandidaadil (VS § 116 lg 5) ja vangla sotsiaaltöötajal (VS § 58 lg 3) ning nende perekonnaliikmetel.

Toetust makstakse ja kulud hüvitatakse vaid siis, **kui juhtum toimus seoses vanglateenistusega**. Kuna sotsiaaltöötajal ei saa kahju tekkida seoses vanglateenistusega, siis arvestatakse tema puhul teenistust vanglas ja vanglaametnikukandidaadi puhul kahju seost praktilise väljaõppega.

Toetuse maksmise ja kulude hüvitamise aluseks viiakse vanglas läbi uuring, mille käigus tuvastatakse, kas juhtum leidis aset seoses vanglateenistusega ja milline summa välja maksmisele kuulub. Täpsemalt on toetuste ja hüvitiste arvutamise ning maksmise kord lahti kirjutatud Vabariigi Valitsuse 21. novembri 2000. a määruses nr 371 “Vangistusseaduse” §-s 142 sätestatud toetuste ja hüvitiste arvutamise ning maksmise kord” (RT I 2000, 87, 565).

Riigil tekkivad kulud võivad olla väga suured, aga ka väga väikesed. Väiksemad kulud (vanglaametniku 1 kuu palga ulatuses ja ravi- ja ravimikulud) makstakse selle asutuse eelarvest, kus ametnik teenistuses või kandidaat ettevalmistusteenistuses oli. Kõik muud kulud kaetakse Vabariigi Valitsuse reservist.

8.11. Varalise kahju hüvitamine

Vanglaametniku teenistusülesannete täitmise tõttu vanglaametnikule või tema perekonnaliikmele tekitatud varalise kahju hüvitab riik. Kahjutasu nõutakse süüdiolvalt isikult sisse regressi korras. (VS § 143)

Politseiametnikele hüvitatakse varaline kahju sarnaselt. ATS sellist hüvitamist üldse ette ei näe, mis tähendab, et tavaline riigiametnik on jäänud sellise kaitse alt välja.

Riigi kohustus hüvitada vanglaametnikule tekkinud varaline kahju sisaldus ka TMS-s, kuid siis oli reguleerimata hüvitise arvutamise ja maksmise kord, mis tekitas praktikas mitmesuguseid probleeme. Küsimus oli TMS-s lahendatud veidi erinevalt VS-st.

TMS	ja	VS	võrdlus:
TMS – teenistusliku tegevuse tõttu		VS – teenistusülesannete täitmise tõttu	
TMS – perekonnaliige		VS – perekonnaliige	
TMS - tahtlikult tekitatud kahju		VS - igasugune tekitatud kahju	

Varalise kahju hüvitamine on tagatud lisaks vanglaametnikule ka vangla sotsiaaltöötajale ja vanglaametnikukandidaadile (viimasele vaid juhul, kui kahju tekkis vanglas praktilal täidetud ülesannete tõttu). Lisaks eelmises lauses nimetatud isikutele hüvitatakse varaline kahju ka nende isikute perekonnaliikmetele, hüvitamist ülalpeetavale ei ole ette nähtud.

Ka antud juhul viiakse läbi uuring, et tuvastada kahju seotust teenistusülesannete täitmisega ning välja maksmisele kuuluva summa suurust. Täpsemalt reguleerib Vabariigi Valitsuse 30. novembri 2000. a määrus nr 385 “Vanglaametnikule, vangla sotsiaaltöötajale ja vanglaametnikukandidaadile ning nende perekonnaliikmetele tekitatud varalise kahju hüvitamise tingimused ja kord” (RT I 2000, 90, 585). Nimetatud määrus reguleerib juhtumi uurimist suhteliselt sarnaselt eelmises peatükis nimetatud Vabariigi Valitsuse määrusega.

8.12. Terviseuuringud

Vastavalt VS §-le 146 on riik kohustatud tagama vanglaametnikule tasuta terviseuuringud. Õigus tasuta terviseuuringutele laieneb ka vangla sotsiaaltöötajale ja vanglaametnikukandidaadile. Õigus tasuta terviseuuringutele vanglaametniku ja vangla sotsiaaltöötaja puhul vastab nende kohustusele läbida tööandja ja töötervishoiuarsti ettenähtud terviseuuringud. Selline kohustus tuleneb “Töötervishoiu ja tööohutuse seadusest”, mis kehtib vaid töötajatele (laias mõistes). Vanglaametnikukandidaat ei kuulu töötajate kategooriasse (ta on õpilane) ning seega ei ole talle teoreetilise õppe ajal võimalik sellist kohustust panna. Terviseuuringute läbimise kohustus laieneb vanglaametnikukandidaadile vaid tema praktilise väljaõppe ajal (kuna ta loetakse siis koosseisuväliseks teenistujaks).

“Politseiteenistuse seaduses” on sätestatud, et politseiametnik peab vastama Vabariigi Valitsuse kehtestatud füüsilise ettevalmistuse ja tervisenõuetele. Vabariigi Valitsus vastava füüsiliste nõuete nimekirja ka kehtestas ning määras ära ka uuringud, mille politseiametnik on kohustatud läbima. Tegemist ei ole kuigi hea lahendusega, kuna kunagi ei ole võimalik koostada ammendavat loetelu uuringutest, mida ühele või teisele politseiametnikule tuleks teha. Teisest küljest on jällegi kallis teha kõigile ametnikele väga põhjalikud uuringud. “Vanglaametniku teenistumäärustiku” kohaselt terviseuuringute läbimise kohustust ei olnud.

VS § 146 alusel on kehtestatud Vabariigi Valitsuse 30. novembri 2000. a määrus nr 384 “Vanglaametniku, vangla sotsiaaltöötaja ja vanglaametnikukandidaadi terviseuuringute tegemise tingimused, perioodilisus ja kord”, mille kohaselt otsustab selle, milliseid uuringuid mingi vanglaametnik peab läbima, hoopis töötervishoiuarst. Et arstil oleks võimalik kõige õigemaid uuringuid soovitada, lubatakse arst vanglasse vanglaametnike töötingimustega tutvuma. Siiski on igal vanglas töötaval vanglaametnikul kohustus läbida rindkere röntgenuuring (tuberkuloosi tuvastamiseks). Terviseuuring tehakse tööajal.

Terviseuuringu tegemisel on mitu **eesmärki**:

- füüsiliselt ja vaimselt terve vanglaametnikkonna tagamine (*ametniku enda hüivanguks*);
- ebasoovitavate olukordade ennetamine (*nt ei saa vanglaametnik oma füüsilise või vaimse puude tõttu tööülesannetega hakkama*);
- vanglaametniku tervise hetkeolukorra fikseerimine (*aitab hiljem lahendada vaidlusi tööõnnetuste ja kutsehaiguste korral*).

Terviseuuringuid tehakse üks kord kolme aasta jooksul. Rindkere röntgenuuringuid tehakse tihedamini – üks kord aastas. Kuna tuberkuloos on väga laialt leviv nakkushaigus, siis tuleb see avastada võimalikult ruttu ja röntgen tehaksegi nii tihti kui võimalik.

8.13. Vormiriietus

Lisaks tasuta terviseuuringutele tagab riik vanglaametnikele ka tasuta vormiriietuse (VS § 147). Vormiriietuse näol on sisuliselt tegemist palgalisaga. Vormiriietus on kujundatud mõned aastad tagasi, kuid 2000. a kevadel vähendati oluliselt komponentide arvu. Vormiriietuse komponentide loetelu, nende kirjelduse ja kandmise korra, samuti varustusnormid on kehtestanud Vabariigi Valitsus oma 28. novembri 2000. a määrusega nr 383 “Vanglaametniku, vangla sotsiaaltöötaja ning vanglaametnikukandidaadi vormiriietuse ja eraldusmärkide kirjeldus ning nende kandmise kord” (RT I 2000, 89, 583). Vormiriietus antakse vanglaametnikule vastavalt varustusnormidele.

Vastavalt “Politseiteenistuse seaduse” §-le 26 antakse ka politseiametnikele tasuta vormiriietus. Mõningatele politseiametnikele võib vormiriietuse andmata jätta. Sellisel juhul hüvitatakse selle maksumus rahas. Sama tulenes ka “Vanglaametnike teenistumäärustikust”.

Lisaks vanglaametnikule on tasuta vormiriietuse saamise õigus ka vanglaametnikukandidaadil.

Üldiselt võib vanglaametniku vormiriietust kandvaid isikuid jagada riietuse kirjelduse järgi 4 gruppi:

- 1) peainspektor + osakonnajuhataja + õppeasutuses teenistuses olev vanglaametnik;
- 2) muud vanglaametnikud;
- 3) vanglaametnikukandidaat;
- 4) vanglaametnik kannab eriülesannete täitmisel eririietust (*nt relvastatud üksus*).

Erisused ilmnevad ka eraldusmärkide kandmisel. Vanglaametnikul oleneb eraldusmärgi kirjeldus tema ametikohast. Vanglaametnikukandidaadi õlakul või pagunil on K täht.

Vormiriietust kantakse teenistuskohustuste täitmisel. Kandidaat kannab vormi õppetöö ajal (hõlmab nii teoreetilist kui praktilist õpet). Suvel ja talvel kantakse erinevaid vormiriietuse komponente, hooajavormiriietusele ülemineku aja määrab vangla direktor. Kandmisel tuleb jälgida, et vormiriietusega koos ei tohi kanda nähtavale jäävat tsiviilriietust.

9. VANGLAAMETNIKU AMETIST VABASTAMINE

Ametniku võib teenistusest vabastada ametisse nimetamise õigust omav isik või ametiasutus (ATS § 112). Teenistusest vabastamise õigust delegeerida ei saa. Küll aga võib teenistusest vabastada ametnik, kes asendab ametisse nimetamise õigust omavat isikut. Siia alla kuulub kohusetäitja (kellel on kõik vastavast ametikohast tulenevad õigused).

VS § 120 lg 2 kohaselt on vanglaametniku ametisse nimetamise õigust omavaks isikuks vangla direktor või tema poolt volitatud isik. Seega on võimalik volitada ametisse nimetamise õigust ja kui direktor on seda teinud, siis tekib volitatud isikul ka ametist vabastamise õigus. Praeguseks ei ole ükski vangla direktor ühegi vanglaametniku ametisse nimetamise õigust madalamale ametnikule delegeerinud.

Iga vangla põhimääruses on sätestatud direktori, kui ametisse nimetamise õigust omava isiku asendamise kord. Reeglina asendab direktorit tema äraolekul asetäitja vangistuse alal, tema äraolekul asetäitja halduse alal, seejärel asetäitja sotsiaalhoolekande alal ja kui ka viimane puudub, siis direktori määratud osakonnajuhataja.

Teenistusest vabastamisel lõpevad ametniku kõik õigused ja kohustused. Ei lõpe õigus saamata jäänud töötasule, hüvitisele saamata jäänud puhkuse eest jms. VS § 132 kohaselt ei lõpe ka tähtajatuna kehtestatud ametisaladuse hoidmise kohustus.

Teenistusest vabastamiseks on hulk aluseid. Peamiselt tuleb nende leidmiseks vaadata ATS-i, VS sätestab vaid mõned üksikud erandid. Parema ülevaate annab järgmine võrdlustabel:

Vabastamise alus	ATS	VS
1. Teenistustähtaja möödumise tõttu	§ 113	
2. Ametniku algatusel	§ 114	
3. Asutuse likvideerimise tõttu	§ 115	
4. Koondamise tõttu	§ 116	
5. Ametikohale mittevastavuse tõttu	§ 117, arvestades VS erisusi	Ametiastmele mittevastavuse tõttu (§ 154)
6. Distsiplinaarsüüteo eest	§ 118	
7. Pikaajalise töövõimetuse tõttu	§ 119	
8. Vanuse tõttu	ATS-I ei rakenda	§ 152
9. Kohakaaslase vabastamine	§ 121	
10. Ajateenistusse kutsumise tõttu	§ 122	
11. Süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisel	§ 123	
12. Teenistusse võtmise eeskirjade rikkumise tõttu	§ 124	
13. Lähedase suguluse või hõimluse tõttu	§ 125	
14. Valimisel Riigikogu liikmeks või Vabariigi Presidendiks	§ 126	
15. Asumisel teisele ametikohale muus asutuses	§ 127	
16. Kodakondsuse muutumise tõttu	§128	
17. Surma korral	§ 129	
18. Ametivande andmisest keeldumise tõttu		§ 153

Mõningaid vanglateenistusega seonduvaid kommentaare toodud tabelile:

- **Punktis 1 toodud alus** – teenistustähtaja möödumise tõttu – ei ole reeglina vanglaametnikele kohaldatav. Vastavalt VS § 113 lg-le 5 nimetatakse vanglaametnik ametisse määramata tähtjaks. ATS §-s 113 toodud vabastamise alust saab rakendada vaid siis, kui vanglaametnik on ametisse nimetatud ATS § 21 lg 2 kohaselt (*nt ajutiselt äraoleva ametniku asendajaks, koosseisuväliseks ametnikuks jms*).
- **Punktis 5 toodud alus** – Üldiselt võib ATS § 117 alusel vabastada katseaja ebarahuldavate tulemuste põhjal, atesteerimistulemuste põhjal, ebapiisavate tööoskuste tõttu jms (vt avaliku teenistuse konsept). VS-st tuleneb erinevus, kui on tegemist vabastamisega atesteerimistulemuste põhjal. ATS kohaselt vabastatakse **ametikohtale** mittevastavuse tõttu (ATS järgi kehtestatakse atesteerimismõõduid ametikohtadele). Vanglaametniku võib vabastada ametiastmele mittevastavuse tõttu (atesteerimismõõduid on kehtestatud astmete kaupa). Ülejäänud osas tuleb kohaldamisele ATS § 117.
- **Punktis 6 toodud alus** – teenistusest vabastamine on üks distiplinaarkaristusi. Selle karistuse kohaldamist ATS kohaselt on kirjeldatud teie avaliku teenistuse konseptis ja see kuulub kohaldamisele ka vanglaametnike suhtes. Vanglaametniku suhtes distiplinaarmenetluse läbiviimise erisusi käsitletakse selle konsepti järgmises teemas.
- **Punktis 8 toodud alus** – siin ATS-i ei kohaldata (vastavalt ATS-le on vanusepiiriks 65 aastat). Sarnaselt “Politseiteenistuse seadusele” on VS ette näinud erisused. VS § 152 kohaselt on ette nähtud vanuse tõttu vabastamine järgmiselt:
 - vangla peainspektor – üldise pensioniea saabumisel (63 a);
 - I ja II klassi vanglainspektor – 60-st eluaastast;
 - I ja II klassi valvur – 58-st eluaastast.

Üldiselt on VS § 152 lg 1 näol tegemist imperatiivse normiga, st ametisse nimetamise õigust omav isik on kohustatud ametniku vabastama. Erisuse teeb sama § lõige 3. Nimetatud vanusepiiri saavutanud vanglaametniku osas võib teenistuses viibimise tähtaega pikendada kuni üldise pensioniea saabumiseni, kui vanglaametnik oma tervisliku seisundi poolest on võimeline teenistust jätkama. Teenistusaja pikendamiseks üle VS § 152 lg 1 nimetatud piiri on kindlasti vajalik ka vanglaametniku enda nõusolek.

Ametniku sotsiaalsete tagatiste osas kohaldatakse siin ATS-i. Nimelt on ATS § 131 lg 3 kohaselt vanuse tõttu vabastamisel ette nähtud hüvituseks kolme kuu ametipalga maksmine. Vanuse tõttu vabastatakse vanglaametnik vanusepiiri saabumisele järgneva kuu esimesel tööpäeval. (VS § 152 lg 2)

“Vanglaametniku teenistumäärustikus” oli kõigi vanglaametnike vanuse maksimumpiiriks ette nähtud 50 eluaastat. Sellest reeglist võis kõrvale kalduda ainult Vanglate Ameti peadirektori otsusega. Politseiteenistuse seadus seab samuti piirid – 58 aastat noorem- ja vanemametnikele ning 62 aastat kõrgematele ametnikele, kuid mitte rohkem kui üldine pensioniiga (“Politseiteenistuse seaduse” § 49 lg 4 ja 5).

Siin tuleb kindlasti vaadata ka “Väljateenitud aastate pensionide seadust”. Probleeme ei teki isikutega, kellel on väljateenitud aastate pensioni saamiseks vajalikku staaži vähemalt 25 aastat või kellel on üldist pensioniõiguslikku staaži vähemalt 25 aastat ja väljateenitud aastate pensioni saamiseks vajalikku staaži vähemalt 12,5 aastat. Kuid seaduse kaitse alt on välja jäänud vanglaametnikud (va peainspektor), kes vabastatakse VS § 152 nimetatud vanusepiiri saabumisel, kuid tal puudub vajalik staaž. Sellisel juhul tekib olukord, kus ta on töötanud kuni üldise pensioniea saabumiseni, kuna tavalist vanaduspensionit makstakse alles selle saabumisel.

- **Punktis 18 toodud alus** – Nagu juba 4. teemas mainitud, on tekkinud siin vastuolu ATS ja VS vahel. ATS kohaselt annab ametivande veel ametisse astumata isik, kuid VS näeb ametivandest keeldumise ette teenistusest vabastamise alusena.

10. VANGLAAMETNIKU ERGUTAMINE JA TEENISTUSDISTSIIPLIIN

10.1. Ergutamine

Vanglaametniku motiveerimiseks on antud võimalus teda ergutada. Ergutuse kohaldamisel lähtutakse VS §-st 151 ja ATS §-st 81. Muud ergutust reguleerivad ATS-i §-d rakendamisele ei tule.

Vanglaametnikule võib ergutust kohaldada tema ametisse nimetamise õigust omav isik. Mis tähendab, et reeglina ergutab vanglaametnikku vangla direktor, vangla direktorit aga justiitsminister. Vanglaametniku teeneteristi määrab ja annab kätte justiitsminister. Ergutus määratakse käskkirjaga.

Vanglaametnikule VS §-s 151 mõeldud ergutust võib erandina kohaldada ka mõnele muule isikule. Eelkõige on siin silmas peetud teeneteristi andmist.

Ergutuse võib määrata teenistuskohustuste, kodanikukohuse silmapaistvalt hea täitmise või kauaaegse laitmatu teenistuse eest.

Vanglaametnikule võib kohaldada järgmisi ergutusi:

- **tänu avaldamine** – tegemist on lihtsalt tänu avaldamise käskkirjaga, rahaline preemia puudub;
- **täiendava tasulise lisapuhkuse andmine kuni 10 kalendripäeva aastas** – sellest oli lähemalt juttu 8. teemas;
- **rahalise preemia andmine** – kusjuures siin ei ole preemia suurus piiratud, otsustajaks on ergutuse kohaldaja;
- **hinnalise kingituse andmine** – st mitte rahaline preemia, vaid mingi asja kinkimine;
- **autasustamine aukirjaga** – st lisaks käskkirjale antakse üle ka aukiri;
- **vanglaametniku teeneteristi andmine** – samuti mitterahaline preemia, kuid kõige prestiižsem ergutus.

“Vanglaametniku teenistumäärustiku” kohaselt oli ergutusena võimalik kohaldada:

- tänu avaldamine
- tänukiri
- raha või hinnaline ese
- teenetemärk
- distsiplinaarkaristuse ennetähtaegne kustutamine

Politseiametnikule kohaldatavad ergutused sarnanevad VS regulatsiooniga, suurima erinevusena võiks ära märkida nimelise relva andmise.

10.2. Distsiplinaarvastutus

7. peatükis käsitleti vanglaametniku teenistuskohustusi. Teenistuskohustuste rikkumise (st täitmata jätmise või mittenouetekohase täitmise) eest kannavad vanglaametnikud vastutust. Üks vastutuse liike on distsiplinaarvastutus. Distsiplinaarvastutust rakendatakse teenistusliku järelevalve korras. Vanglaametnikule võib distsiplinaarkaristuse määrata tema ametisse nimetamise õigust omav isik. Justiitsminister võib distsiplinaarkaristust kohaldada iga vanglaametniku suhtes.

Distsiplinaarvastutuse puhul rakendatakse kolme seadust – ATS, VS ja “Töötajate distsiplinaarvastutuse seadus”. Viimane neist on üldseaduseks nii ATS-le kui VS-le ja sellest tuleb lähtuda peamiselt distsiplinaarmenetluse läbiviimisel. Ka ATS on vanglaametnike distsiplinaarvastutuse osas üldseaduseks, kuid seda VS suhtes.

Distsiplinaarsüüteod on loetletud ATS §-s 84:

- teenistuskohustuste süüline täitmata jätmine või mittenouetekohane täitmine (sh teenistuses joobnuna viibimine);
- asutusele süüline varalise kahju tekitamine või sellise kahju tekkimise ohu süüline loomine (usalduse kaotamine);
- vääritud tegu (st süüline tegu, mis on vastuolus üldtunnustatud kõlblusnormidega, ametnikule esitatavate eetiliste nõuetega või diskrediteerib ametnikku või asutust), siin ei ole oluline, kas tegu pandi toime teenistuses või väljaspool seda.

Distsiplinaarmenetlus on suhteliselt detailselt reguleerinud VS §-s 149. Kui leitakse, et tegemist võib olla distsiplinaarsüüteoga, siis algatatakse selle tuvastamiseks ja konkreetsete asjaolude väljaselgitamiseks distsiplinaarmenetlus. Menetlus algatatakse ametisse nimetamise õigust omava isiku või justiitsministri käskkirja alusel. Menetluse käigus uuritakse juhtumi asjaolusid, millede tuvastamiseks võetakse asja kohta infot omavate isikutelt seletusi. Kindlasti tuleb võtta seletus vanglaametnikult, kelle suhtes menetlus algatati. Teenistuskohustuste rikkumise tõttu algatatud distsiplinaarmenetluses uuritakse kindlasti ka dokumente, millest vastava ametniku kohustused tulenevad. Pärast vajalike toimingute tegemist koostatakse distsiplinaarmenetluse kokkuvõte. Menetluse tulemusena tuvastatakse/ei tuvastata, milliseid konkreetseid õigusakti sätteid on rikutud ja kes oli rikkuja.

Kui menetluse käigus tuvastatakse, et vanglaametnik on toime pannud distsiplinaarsüüteo, siis võib talle määrata **distsiplinaarkaristuse**.

Vanglaametnikule võib kohaldada:

- **noomitust** – noomituse avaldamise käskkirja, millest elulisi tagajärgi ametnikule ei teki, v.a see, et võib jätta andmata lisapuhkusepäevad staaži eest ja ei või maksta puhkusetootust;
- **ametipalga vähendamist 10 kuni 50 % ulatuses kuni kolmeks kuuks** – lisaks eelmises punktis nimetatule kaotab vanglaametnik ka oma palgas;
- **teenistusest vabastamine** – kõige rangem karistus, mida tuleks siiski kasutada äärmuslikel juhtudel.

Vastavalt “Vanglaametnike teenistumäärustikule” olid võimalikud distsiplinaarkaristused:

- märkus;
- vali noomitust;
- rahatrahv kuni 10 keskmise päevapalga ulatuses;
- teenetemärgi kandmise õiguse äravõtmine;
- teenistusest vabastamine.

Distsiplinaarkaristus ei tohi olla ilmses vastuolus süüteo raskuse, selle toimepanemise asjaolude ning töötaja eelneva käitumisega. Iga süüteo eest võib määrata ainult ühe distsiplinaarkaristuse. Samas on süüteo jätkamine pärast distsiplinaarkaristuse määramist uus süütegu ja selle eest võib määrata uue distsiplinaarkaristuse.

Kõige problemaatilisem on ametniku teenistusest vabastamine distsiplinaarkaristusena (ATS § 118). Kui ametnik on rikkunud teenistuskohustusi, siis võib teda vabastada vaid juhul, kui tal on juba vähemalt üks kehtiv karistus. Aga kui on tegemist teenistuskohustuste jämeda rikkumise, usalduse kaotamise või vääritud teoga võib ametniku vabastada ka ilma eelneva kehtiva distsiplinaarkaristuseta.

Karistuse määramisel on praktikas peamisi probleeme tekitanud määramise tähtajad (“Töötajate distsiplinaarvastutuse seadus” § 6).

Distsiplinaarkaristus tuleb määrata:

- 6 kuu jooksul arvates süüteo toimepanemise päevast, kuid mitte hiljem, kui 1 kuu jooksul päevast, mil süüteost sai teada mistahes isik, kellele süüdlane teenistuslikult allub;
- kui süütegu tõendati inventuuri, revisjoni, audiitorkontrolli vms tulemusel võib karistuse määrata 1 aasta jooksul arvates süüteo toimepanemise päevast, kuid mitte hiljem, kui 1 kuu jooksul inventuuri jne tulemuste vormistamise päevast.

Distsiplinaarkaristus kustub 1 aasta jooksul, kui selle aja jooksul pole määratud uut distsiplinaarkaristust ("Töötajate distsiplinaarvastutuse seadus" § 13). Võimalik on ka distsiplinaarkaristuse ennetähtaegne kustutamine. See on lubatud juhul, kui ametnik ei ole toime pannud uut süütegu ja on näidanud end hea töötajana (ATS § 89).

Õigusaktide nimetuste lühendid

- ATS** – Avaliku teenistuse seadus (kehtivus 1. jaanuar 1996– ...)
- KarS** – Karistusseadustik (kehtivus 1. september 2002–)
- RAPS** – Riigiteenistujate ametinimetuste ja palgaastmestiku seadus (kehtivus 29. veebruar 1996– ...)
- TLS** – Töölepingu seadus (kehtivus 1. juuli 1992– ...)
- TMS** – Täitemenetluse seadustik (kehtivus 31. juuli 1993 – 1. detsember 2000¹)
- VAPS** – Väljateenitud aastate pensionide seadus (kehtivus 1. juuli 1993– ...)
- VS** – Vangistusseadus (kehtivus 1. detsember 2000– ...)
- VTM** – Vanglaametniku teenistuskäigu määrus² (kehtivus 1. detsember 2000– ...)
- VVm** – Vabariigi Valitsuse määrus³

ISBN 9985-67-093-0

© Sisekaitseakadeemia, 2002

Sisekaitseakadeemia
Kase 61 12012 Tallinn
oktoober 2003

¹ Nii kaua kehtis vangistust ja vanglateenistust puudutav osa

² Vabariigi Valitsuse 21. novembri 2000. a määrus nr 374

³ ükskõik milline, see lühend on alati täpsustatud